SALA CABAÑES
Mataró

ESTUDIS

ANTONI MARTÍ i COLL
Dades del canonge Joan Rafel Palau i de l'antic edifici de l'actual Museu Arxiu de Santa Maria, on va viure i morir l'any 1623

RAFAEL SOLER i FONRODONA
Dos mataronins entre els pioners de l'aviació civil catalana

JOAQUIM ILLA i JUANDÓ
Notes sobre l'autogir de Juan de la Cierva

JOSEP M. CUSACHS i CLARÀ
La petita història de la Saleta

JOSEP M. CLARIANA i COLL
Teatre a la Sala Cabañes.
De la postguerra als actes del cinquantenari (1939-1966)

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FULLS/80
del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, octubre 2004

FULLS/80
del Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró, octubre 2004

TAULA

- **EDITORIAL** 1
- **ACTUALITAT** 2
- **ESTUDIS**

DADES DEL CANONGE JOAN RAFEL PALAU I DE L'ANTIC EDIFICI DE L'ACTUAL MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA, ON VA VIURE I MORIR L'ANY 1623
Antoni Martí i Coll 5

DOS MATARONINS ENTRE ELS PIONERS DE L'AVIACIÓ CIVIL CATALANA
Rafael Soler i Fonrodona 13

NOTES SOBRE L'AUTOGIR DE JUAN DE LA CIERVA
Joaquim Illa i Juandó 16

LA PETITA HISTÒRIA DE LA SALETA
Josep M. Cusachs i Clarà 19

TEATRE A LA SALA CABAÑES. DE LA POSTGUERRA ALS ACTES DEL CINQUANTENARI (1939-1966)
Josep M. Clariana i Coll 26

- **DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA** 41

Portada: Emblema utilitzat per la Secció Teatral de la Sala Cabañes durant la postguerra.

Prohibida la reproducció dels textos i de les il·lustracions sense esmentar la procedència.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró.
Director: Manuel Salicrú i Puig.
Beata Maria, 3
Tel. 93 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
Composició i impressió:
Copisteria Castellà. c/ Pujol, 40 - 08301 MATARÓ
Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria no es responsabilitza necessàriament de l'opinió que expressen els articles signats.

Amb la col·laboració de

Ajuntament de Mataró
Patronat Municipal de Cultura

Generalitat de Catalunya
Direcció General de Promoció Cultural
Promoció de la Premsa

EDITORIAL

EL TEATRE A MATARÓ

Fins al segle XIX no es pot pas parlar de teatre estable a Mataró. L'any 1832 es construí el Teatre Principal, al carrer Nou, situat on avui hi ha el Foment Mataroní, i amb ell comencen les programacions periòdiques, habitualment representades per companyies professionals forasteres.

Abans, al segle XVIII, ja es té notícia de la representació dels *Pastorets* feta a la Fleca, antic forn comunal de pa, al Carreró, i se sap que a inicis del segle següent també s'havia fet teatre en aquest mateix local.

Més entrat el segle XIX, es fa teatre ocasionalment en algunes entitats recreatives, en recintes com l'efímer Prado Mataronés (1868), que era a la sortida de Mataró (camí d'Argentona), i en nous teatrets, com el Talia (1871), al carrer de Sant Antoni, el Tívoli (c.1872) a la muralla del Tigre, i ja de més envergadura l'Euterpe (1877), als actuals solars de les Cooperatives de la muralla de la Presó. Després, també es farà teatre al Círcol Catòlic del carrer de Bonaire (1888) i s'obriran els teatres del Círculo Clavé (1881), a la Rambla, conegut més tard com a teatre de la Nova Constància (1890) i el de l'Ateneu de la Classe Obrera (1900), al mateix carrer de Bonaire. De banda d'altres sales i saletes on es feren espectacles, esmentem el Salón de Novedades, al carrer d'Isern cantonada amb Catalunya, al final de la centúria.

L'inici del segle XX veurà la recuperació del Teatre Principal per part del Foment Mataroní (1910), l'obertura de nous teatres, com el de la Societat Iris (1915), al carrer de Bonaire, el Teatre Bosque (1920), que serà reformat més endavant i titulat Teatre Monumental Cinema (1935), i la Sala Cabañes (1933) del Círcol Catòlic, a la Riera, aquests dos darrers encara actius; no així el de la Unió de Cooperatives (1935), a la mateixa Riera, ni tampoc el de la Nova Constància que fou reformat i prengué el nou nom de Clavé Palace (1920). De banda d'això, cal afegir que altres entitats i associacions o col·legis disposaren de sala d'actes per a representar-hi teatre, i que a Mataró, al costat de l'oferta del teatre professional, hom comptava igualment amb la de companyies locals de teatre amateur –sobretot a les entitats– algunes de molt renom.

A la postguerra, aquests elencs d'afeccionats van ser actius, principalment, als teatres de la Sala Cabañes, la Saleta –ambdós dintre del recinte del Círcol Catòlic– i al Foment Mataroní. També, a la Coma, adaptat a l'antiga sala d'actes del Patronat Escolar Obrer, i al Casal Aliança (1947), entitat que ocupà els locals de l'antiga Societat Iris al carrer de Bonaire.

En aquest número de *FULLS* i en els propers, intentarem documentar d'una manera minuciosa el teatre a Mataró a la postguerra, durant la qual hagué de maldar per sobreviure davant la gran expansió que s'enregistrava del cinema a la ciutat, cosa que ja venia dels anys anteriors al conflicte bèl·lic.

ACTUALITAT

XXV ANIVERSARI DE LA SOCIETAT ASTRONÒMICA-METEOROLÒGICA COSMOS GRUP D'ASTRONOMIA DEL CASAL ALIANÇA

Com a conseqüència de l'assemblea convocada el dia 6 de maig de 1978 en la seu de la delegació de l'ASTER de Mataró, es decidí de crear una nova entitat que fos genuïnament mataronina. L'acceptació de la proposta va ésser per unanimitat. La decisió, com es veurà més endavant, era absolutament necessària.

La nova entitat restaria ubicada al mateix lloc que l'anterior delegació, o sia, al carrer de Bonaire, núm. 25 àtic.

L'observatori de l'antiga delegació estava dotat d'un aparell equatorial reflector de 200 mm d'obertura d'objectiu i una distància focal de 1.250 mm, a més d'un aparell complementari de refracció, per a sortides de camp, amb un aprovisionament de tota classe d'accessoris.

Quan la societat La Alianza Mataronense va voler remodelar la totalitat de l'edifici del carrer de Bonaire, es va considerar la possibilitat de renovar les instal·lacions per tal de formar un centre astronòmic avançat, amb tècnica i dependències. I es contactà amb la Caixa d'Estalvis Laietana per tal d'obtenir un nou telescopi refractor de gran qualitat.

Resultava, però, que els estatuts de l'associació ASTER determinaven que la propietat dels aparells de qualsevol delegació, en cas de dissolució o desaparició, revertien a la central barcelonina. I era evident que la Caixa d'Estalvis Laietana no donaria l'aparell sense la garantia que sempre hauria de restar a Mataró. I també que l'Alianza Mataronense no veia clar de fer les obres de les cúpules i altres dependències sense garantia de continuïtat.

Tot això va condicionar la convocatòria de l'assemblea i la constitució de l'associació Cosmos-Grup d'Astronomia del Casal i, de seguida, la Caixa d'Estalvis Laietana procedí a la importació del telescopi refractor equatorial de 12,7 cm d'obertura d'objectiu, buscador, accessoris i complements.

El sistema seguidor és un mecanisme de rellotgeria mecànic. S'escollí aquest sistema perquè, si hi havia una caiguda de corrent elèctric, no s'obstaculitzava ni l'observació, ni els treballs fotogràfics.

El 22 de maig de 1978 s'inicià l'execució de les obres, les quals s'acabaren a començaments d'abril de 1979. La inauguració tingué lloc el diumenge 22 d'abril de 1979, a les 12 del migdia. Hi assistiren la regidora de cultura de l'Ajuntament de Mataró Sra. Nati Dorda, l'administrador de l'Aliança Sr. Jornet, el president del Casal Sr. Utset, el Sr. Adolf Comeron per la Caixa d'Estalvis Laietana i el president de l'entitat astronòmica Sr. Joaquim Illa i Juandó, a més de la junta en ple, socis i molts convidats, més de cent cinquanta persones.

L'observatori consta d'una cúpula que allotja l'equatorial Newton, reflector de 20 cm d'objectiu, amb espai per a quinze persones, i la cúpula principal que allotja el refractor Polarex Unitron Seiko de 12,70 cm d'objectiu i 2.000 mm de distància focal, amb equatorial automàtic per a mecanisme de rellotgeria mecànic. La sala on s'ubica el refractor pot allotjar unes vint-i-cinc persones. Per a l'observació solar, a més del filtre convencional, té els accessoris per a la projecció en pantalla, per tal de facilitar l'observació pública.

A més, l'observatori disposa de diverses dependències: sala d'actes, amb capacitat per a una cinquantena de persones, secretaria i un laboratori per a experiències fotogràfiques, astronòmiques, física i química, etc. Totes les dependències són independents. Per tal de precisar la informació, cal dir que la cúpula principal té un diàmetre de 3,50 m i que en un terrat annex hi ha instal·lada la part meteorològica, que consta d'un termòmetre de màxima i mínima, un higròmetre, un pluviòmetre i un penell per tal de saber l'orientació del vent en qualsevol moment.

L'objectiu de l'associació és la investigació i la divulgació de l'astronomia a nivell ciutadà.

Joaquim Illa i Juandó

DIA INTERNACIONAL DEL MUSEU 2004

Com cada any, els dos museus mataronins van celebrar conjuntament la diada.

El dia 18 de maig, a la sala d'actes de can Palauet, tingué lloc la conferència *El país de Dalí: de Pep Ventura a Puig Pujades*, a càrrec de Josep Playà Maset, comissari de l'Any Dalí a Figueres, en la qual, a més d'introduir la figura del pintor empordanès, documentà els dos dibuixos de Dalí que conserva el Museu de Mataró, els retrats del músic Pep Ventura i del polític i escriptor Josep Puig Pujades, exposats com a joia del museu amb motiu de la diada.

El Museu Arxiu exposà també la pedra litogràfica del plànol de la ciutat de Mataró, realitzat per Ignasi Caballol (1852), donatiu recent dels germans Brullet i Tenas.

FORMACIÓ DE NOVES COL·LECCIONS AL MUSEU ARXIU. LES SÈRIES DE MEDALLES I ROSARIS

Josep Rovira i Puig, membre de l'Equip del Museu Arxiu, ha iniciat recentment la catalogació del conjunt de medalles, religioses i civils, i de rosaris propietat del Museu Arxiu.

A més, el conjunt ha estat incrementat per donatius del propi senyor Josep Rovira, i dels senyors Manuel Cusachs i Rafael Soler.

NOTÍCIA DE DONATIUS RECENTS

Cal fer constar la donació de documentació diversa i llibres pertanyents al senyor Lluís Ferrer i Clariana, fundador del Museu Arxiu, que ha estat feta per la seva família.

També la donació de llibres, obres de teatre i discos de vinil per part de la senyora Esperança Ferrer de Bellafont.

I igualment les aportacions periòdiques de documentació i impresos de la Llibreria Rogés.

ADVERTIMENT

Amb relació al número 79 dels *FULLS*, hem de fer constar que a la pàgina 1, on diu Ciutat Freta ha de dir Ciutat Treta, que és com es llegeix al *Libre de Feyts d'Armes de Catalunya*, i que a la pàgina 13 falta indicar que la reproducció fotogràfica de «Pompea» es deu al nostre col·laborador Miquel Sala.

EXPOSICIÓ *LES SANTES. CENT ANYS DE CARTELLS I PROGRAMES*

L'any 1904, ara fa cent anys, la ciutat de Mataró celebrà les festes commemoratives del setzè centenari del martiri de les Santes. Hi hagué actes litúrgics solemnes i festes populars extraordinàries i gran il·luminacions, que incloïen la façana de la basílica.

Fins i tot s'encunyà una medalla dissenyada per l'arquitecte municipal Eduard Ferrés. Una extensa memòria dels actes, redactada pel Dr. Fèlix Castellà i Nunell, prevere, i per l'advocat Francesc de P. Cabanyes i Prat, fou publicada uns anys després.

Tot i que avui, a partir de l'anàlisi de les fonts històriques que coneixem, no es pot pas parlar d'un nou centenari, l'avinentesa va permetre de presentar la documentació generada per les festes de l'any 1904 i a la vegada exposar el conjunt de cartells i programes de les Santes, més de cent anys, propis del Museu Arxiu.

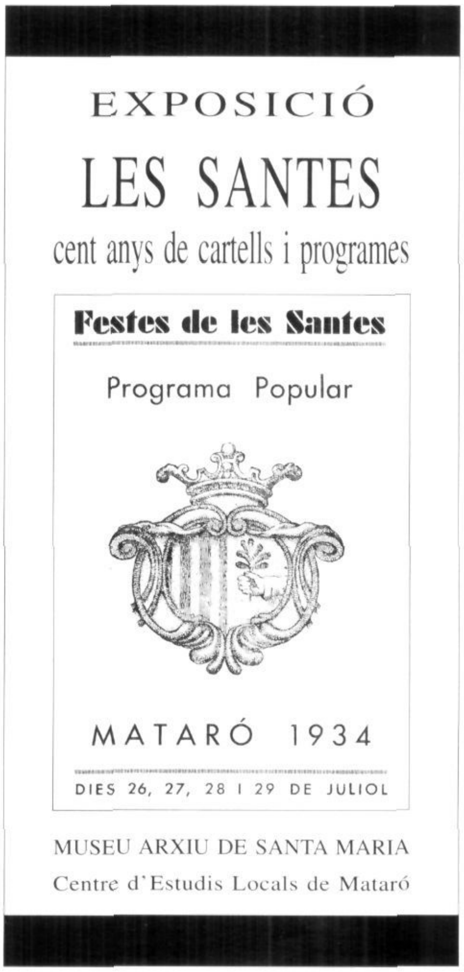

D'entre els cartells, sèrie que comença el 1917 i que és completa des de 1939, hi destaca especialment el de l'any 1921, obra del mataroní Joan Cabanyes. Hi trobem també obres d'altres mataronins com Marià Ribas, Jordi Arenas, Antoni de P. Boix, J. Zaragoza, Rovira-Brull, Santiago Estrany, Ciudad, Alcoy, Néfer, Cuyàs, Manuel Cusachs, Novellas, Jordà, Pal, Parés de Mataró, Jordi Cuyàs, Codina i molts d'altres.

El primer programa és de l'any 1889.

Els cartells i els programes d'actes i festes són història de la ciutat. I, a més, sempre són testimoni històric i artístic de cada moment.

En la sèrie exposada es veu perfectament el pas del temps. Entre els cartells antics s'aprecien clarament i progressivament les diferents èpoques de la història del país. La successió Mancomunitat, Dictadura, República i Dictadura del general Franco, de manera ràpida, hi queda ben reflectida. L'època de la transició ve definida concretament pels cartells editats pel Foment Mataroní. El cartell oficial de l'any 1977 va tornar a ésser en català.

El conjunt de cartells i programes propis del Museu Arxiu, tot i ésser important, no és pas complet. Per això desitjaríem que l'exposició fos un estímul que servís per generar aportacions que puguin completar la sèrie. Perquè és molt possible que, a Mataró, hi hagi més cartells i més programes. I perquè recollir, conservar, documentar i difondre són funcions específiques de la institució.

L'exposició s'inaugurà el dia 2 de juliol.

L'organització i muntatge anà a càrrec de Xavier Alarcón i Campdepadrós i Marta Teixidó i Clavero, i la infrastructura a càrrec de Josep Rovira i Puig.

ESTUDIS

Per Antoni Martí Coll, es fa un paral·lelisme entre la mort del canonge Joan Rafel Palau a l'antic mas dels Seguí, i el final d'aquest mas, que va dividir-se en tres cóssos. També dóna notícies inèdites sobre la construcció de la capella dels Dolors de Santa Maria.

DADES DEL CANONGE JOAN RAFEL PALAU I DE L'ANTIC EDIFICI DE L'ACTUAL MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA, ON VA VIURE I MORIR L'ANY 1623

GENERALITATS

La circumstància de morir l'any 1623 a casa de la *Seguina*, muller d'en Pau Seguí,[1] un canonge germà d'aquella, i de complimentar els marmessors la disposició testamentària del difunt, que consistia a produir un inventari dels béns relictes del canonge, ha propiciat de posseir ara una descripció força detallada de com era aleshores l'immoble on avui radica el Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró.

Analitzarem aquest inventari que ens servirà per copsar la distribució i ús de les habitacions, i intuir la seva situació i volum, atès les funcions que se les hi assigna i la quantitat de mobles que consta que permetien instal·lar-hi.

Avancem que ja és conegut que la façana i el volum de la casa d'en Seguí abraçava els tres cóssos de l'actual carrer de Beata Maria, assenyalats avui amb els números u, tres i cinc, formant una unitat, que després es dividiria en tres finques independents, malgrat que potser s'aprofités alguna paret i portals de pedra de l'antiga mansió. L'estatge del Museu Arxiu correspon al cós central. La casa o masia era propietat de la família Seguí, en mèrit a l'establiment fet l'any 1496 per les persones i circumstàncies que no repetirem, ja que han estat investigades per Joaquim Aguilar i publicades a les planes 26 i següents dels *Fulls/38* del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró, amb data del mes d'octubre de 1990.

Podem conjecturar que la casa tindria el traçat força repetit a molt masos i mansions importants; una entrada llarga i àmplia, per estar-hi i rebre visites corrents, amb una escala per pujar al primer pis i accedir així a una ampla sala central. Per un costat d'aquesta entrada, a l'esquerra, es passaria a un estudi, amb una finestra al carrer, que seria l'habitació per treballar i estar el canonge, i fins potser per dormir-hi, sobretot quan estava malalt. I pel mateix costat de l'entrada, o des del fons, una altra porta comunicaria amb la cuina i el menjador, que acabaven amb una eixida i un hort amb un pou.

A l'altre costat de l'entrada hi hauria l'estable i el celler. Aquest, quasi segur, tenia una entrada independent a l'exterior.

A dalt hi hauria una àmplia sala que servia de comunicació amb les cambres situades a cada costat, quasi totes amb finestres a l'exterior.

Retrat a l'oli del canonge Joan Rafel Palau (en poder de la família).

Aquest és el resum i les conclusions a què ens condueix la documentació consultada amb motiu de l'inventari confeccionat després de la mort del canonge. L'ampliarem i afermarem amb més detalls i dades, després de referir-nos al canonge esmentat tantes vegades.

EL CANONGE

El canonge que va morir a la casa d'en Seguí es tractava de Joan Rafel Palau (1555-1623). Era el segon dels fills de la pubilla Antiga Beneta Palau, casada amb Joan (Serra) Arnau, àlias Palau, conegut com Joan Arnau Palau. El germà gran, Melcior, seria l'hereu d'una família prou important per motivar que el pare adoptés el cognom dels Palau; aviat la família guanyaria projecció social dins l'àmbit de la vila de Mataró per posseir, primer, el títol de *burgès*, obtingut per Joan Arnau Palau, i aviat el de *cavaller*.[2]

Els altres germans del canonge foren tres noies; una d'elles, Dorotea, que seria monja del convent de Santa Clara de Tarragona; una altra, Eulàlia, va casar-se amb Jeroni Plantí; i l'altra, Elionor, va casar-se amb Pau Seguí, l'amo del mas situat al costat de l'església de Santa Maria, molt a la vora de la casa dels Palau; sobretot en quedar vídua Elionor, la casa seria coneguda com la casa de la *Seguina*; és la casa on va morir l'esmentat canonge.

Joan Rafel Palau va ser un més d'entre els Palau que va seguir la carrera eclesiàstica, com ja havia succeït en anteriors generacions de la família i es repetiria en les successives; fins i tot aconseguirien comptar amb un bisbe.

Va ser clergue de la parròquia de Mataró; l'any 1602 se li concedí el benefici dels sants Abdó i Senén. A l'arxiu de la família consta un pergamí amb el segell del bisbe de Barcelona, amb data del 9 de maig de 1602, decretant que a Joan Rafel Palau, clergue de Mataró, se li confereixi el benefici perpetu simple eclesiàstic, sota invocació dels sants Abdó i Senén, de l'altar de Santa Anna de l'església parroquial de la vila de Mataró, instituït i fundat per Montserrat Capella, que havia quedat vacant per la mort d'Antoni Palau, clergue, el mes d'abril d'aquell any.[3]

L'esmentada Montserrat Capella, quan va conferir-se el benefici al clergue mataroní i futur canonge Palau, era la seva madrastra, ja que essent ella vídua de Bartomeu Mallol i d'Antoni Portella, s'havia casat l'any 1599 amb Joan Arnau Palau, també vidu des de no feia gaire de la pubilla Palau.

El clergue de la parròquia de Mataró, Joan Rafel Palau, dotat del benefici referit, va proposar-se d'augmentar els seus coneixements i rang; per això, per aconseguir doctorar-se, va passar a la província de Piceno, a Loreto, que aleshores, des de l'any 1504, era de domini papal.

El 2 de maig de 1609 els priors del col·legi d'advocats curials de dita província van atorgar a «l'il·lustríssim burgès de la vila de Mataró» –així se l'intitula– el grau de doctor en dret canònic i civil, seguint el protocol acostumat.

Se li imposà el birret al cap, s'obrí i tancà el llibre de la saviesa a les seves mans, va rebre l'anell daurat simbolitzant el matrimoni amb la sapiència pontifícia i rebé el petó de la pau i la benedicció de l'amor o caritat. Així consta en el diploma que se li va donar.

Conseqüentment, va atorgar-se a Palau el dret d'usar tots els honors i dignitats propis dels doctors a qualsevol lloc del món; i també va atorgar-se al nou doctor l'ingrés a l'Orde de la Milícia Àuria,

imposant-li un casc, cenyint-li una espasa i penjant-li una cadena d'or, amb la facultat d'utilitzar en el futur aquests ornaments i tots els honors i privilegis propis dels militars i cavallers de l'esmentada milícia.[4]

Joan Rafel Palau, doctor en ambdós drets, encara aconseguí una més important preeminència de dignitat i d'emoluments quan, el 14 de febrer de l'any 1614, va ser nomenat per Pau V canonge de Barcelona, valent-se del dret de reserva, havent quedat vacant el canonicat per mort de Pere Fenoyà, després que els examinadors judiquessin Palau idoni. Així consta en un pergamí amb el segell de plom papal, existent a l'arxiu familiar.

El Sant Pare va comissionar Pere Margarola, tresorer de la catedral de Barcelona, a fi que executés la provisió. El 8 d'abril de 1615 aquest va instar el bisbe i al capítol de la seu barcelonina perquè en el termini de trenta dies es donés *possessió del canonicat* a Palau. I el 9 d'abril, dijous, a les cinc de la tarda, el sagristà Joan Coll, com a procurador de Joan Rafael Palau, va prendre possessió del càrrec.

A l'arxiu de la família es troben dues planxes metàl·liques, apropiades com a matriu per a imprimir, que representen el blasó d'un eclesiàstic en el qual consta un castell amb un lleó a la porta; pensem que és el blasó que utilitzaria el canonge Joan Rafel Palau i que figura en el seu retrat.

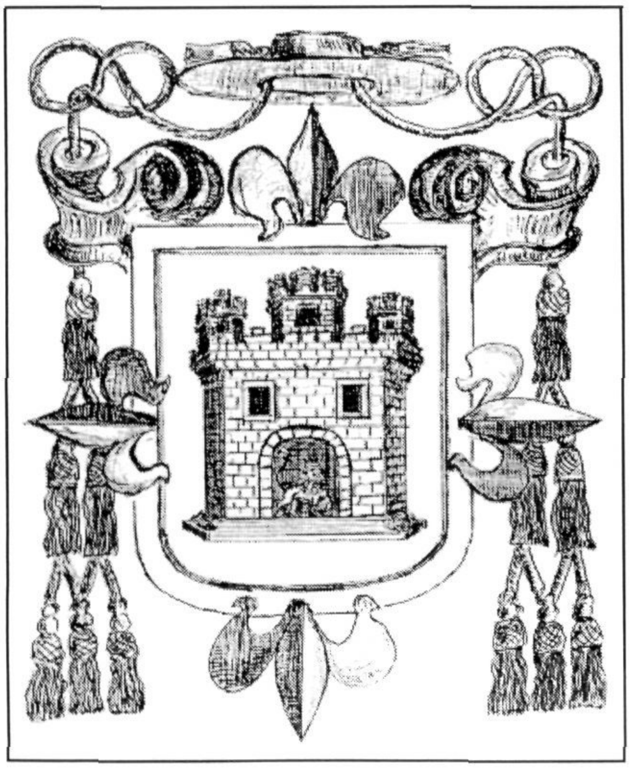

També servirien d'inspiració per confegir el quarter principal de l'escut concedit per Felip IV de Castella a la família Palau.

Aquest canonge mataroní, ornat amb tants honors i privilegis, va viure a casa de la seva germana Elionor, i el 4 de novembre de 1622 va fer testament davant el vicari de la parròquia Benet Guitart, manifestant trobar-se «dins la casa dita d'en Seguí, situada dins la vila de Mataró, junt al cementiri de dita parroquial Isglésia de Santa Maria [...], en una cambra de aquella hont jo estic jahent en mon llit.»

L'INVENTARI DELS BÉNS DEL CANONGE

El testament de Palau contenia disposicions singulars per afavorir «Eleonor Seguina, germana mia, la qual» –deia– «està vuy en ma casa governant-me».

El malalt va morir el 6 de gener de l'any 1623, i el dia 17 del mateix mes els marmessors confeccionarien, com ho havia disposat el testador, l'inventari dels béns mobles situats en «la casa on dit senyor canonge, al temps vivia, fixà son domicili, dita la casa d'en Seguí, prop l'Església parroquial de Mataró».

L'inventari en qüestió ens assabenta i instrueix respecte a les habitacions i l'estructura de la casa, seguint el mateix ordre i amb els mateixos títols que dóna a les estances, com ara veurem:

1) *Entrada*
Ja s'ha consignat que l'entrada era força àmplia i llarga; així resulta, considerant que hi cabien quatre cadires de cuir i dos bancs apropiats per tenir a les sales. A les nits, l'entrada estava il·luminada per una llanterna o fanal gran de vidre. Serviria el lloc per rebre visites usuals.

2) *Cuina*
Malgrat que consta que hi havia un fogó d'aram, la cuina estava presidida per la llar de foc, com pot deduir-se dels estris existents que s'enumeren a l'inventari.

3) *Celler*
Hi havia un cup petit i no més de quatre portadores, i les bótes quasi totes petites, fet que ens indica que si s'omplien bàsicament amb collita pròpia, aquesta seria força minsa.

Negatiu del blasó del canonge Joan Rafel Palau. Còpia d'una planxa destinada a impremta.

4) *Studi*
Era el lloc de treball del canonge. Hi havia dues taules, una de noguera molt gran, per estudiar o escriure. També hi havia una notable col·lecció de llibres que van ser cedits al nebot Melcior, que es trobava estudiant a Osca i arribaria a ser ardiaca de Vic, canonge de Barcelona i bisbe de la Seu d'Urgell. La cambra era de força amplària, ja que hi havia també un llit de noguera amb columnes. Les parets estaven ornades amb tres quadres; eren d'estampes, és a dir, de paper imprès.

5) *Eixida ÿ ort*
Hi havia un pou i atuells i estris diversos.

6) *L.astable*
Hi havia un cavall amb brides i albarda, potser per servir el canonge quan volia anar a Barcelona; i també un «burro» gris que podia servir com a animal de càrrega.

7) *Cambreta trau porta al cap de la scala*
Sembla que servia per a mals endreços.

8) *La sala*
Estava ornada amb una taula de noguera guarnida «amb sos ferros», i divuit cadires «còmodes» (amb braços?). Era, doncs, força gran. En les parets hi havia sis quadres pintats al tremp, cinc d'ells grans, i un quadre pintat a l'oli amb el retrat de set personatges.

9) *Cambra trau porta a dita sala y finestra al carrer de llevant*
Era, juntament amb la sala, la cambra més ben decorada. Hi havia una taula com la de la sala, i una arquimesa que, es deia, era molt bona, *de fusta de noguer amb onas*, on es guardaven dos pedrenyals. A la paret hi havia quatre quadres a l'oli, qualificats de bons, representant el Nen Jesús, amb insígnia pontifical, sant Francesc, santa Eulàlia i sant Jaume.

10) *Cambra trau porta en dita Sala de la banda de ponent*
Sembla que era el dormitori més digne i bo de la casa, amb un llit de noguera, amb les boles de les bitlles daurades. Hi havia un quadre petit, pintat a l'oli, representant sant Josep.

11) *Cambra del mitg, trau porta a dita Sala*
Era una cambra força gran, ja que hi cabien tres llits.

12) *Cambra sobre lo corral o galliner, trau porta a dita Sala*
Sembla que era utilitzada per guardar andròmines i mobles per guardar roba usada.

L'inventari, que ha servit per conèixer com era la casa del canonge Joan Rafel Palau, es tracta d'una còpia autèntica, sense data, que consta a l'arxiu de la família, signada pel vicari Benet Guitart, que l'any 1625 regentava l'escrivania de la parròquia. L'inventari ve continuat amb els tràmits de la venda dels béns inventariats a l'encant públic, que no acabarien fins al 13 de gener de 1625, aconseguint-se un total una mica superior a 261 lliures.[5]

FINAL[6]

No passaria gaire temps perquè l'immoble del mas Seguí, igual que els béns del canonge, també es vengués a l'encant públic.

L'inventari estudiat, fet cap a l'any 1625 amb motiu de la mort del germà de la *Seguina*, no seria pas el darrer que es faria per constatar l'existència dels béns mobles i conèixer l'estructura de l'antic mas Seguí. Se'n faria un altre l'any 1739, malgrat que, tanmateix, aquest no seria pas tan descriptiu i particularitzat com el que s'ha estudiat, potser perquè, com veurem, serviria per a motius ben diferents. Cal suposar que la *Seguina* continuaria vivint en el mas després de la mort del germà, i és ben segur que l'edifici contindria més objectes i mobles que els propis del difunt canonge.

Mort el canonge, consta que el mes de març de l'any 1625 es practicaren obres de millora al mas Seguí fetes pel mestre de cases Joan Bruguera, pel fuster Jaume Moni i Rosselló i pel serraller Francesc Juvany.[7]

A l'inventari abans al·ludit de l'any 1739, es va constatar l'existència de caixes plenes de documentació, matalassos, calaixos amb robes, llits... Però sembla que aleshores potser ja feia temps que a la casa no hi vivia ningú.

La família Seguí, seguint la branca dels hereus fins a la venda de la casa pairal, la formaren, primer, Pau Seguí, cirurgià, casat amb Dorotea; després seguiren dues generacions, la de Pau Seguí i la de Jordi Seguí, que ambdós, en la documentació consultada, indistintament, consta que tenien la professió d'escrivent, o procurador, o causídic (eren persones destinades a representar-ne d'altres davant els tribunals i, quan així convenia, es traslladaven a diferents llocs on residien, fins que en els tràmits ja no se'ls necessitava); així trobarem Pau Seguí, resident a Hostalric, i el seu fill Jordi, a Terrassa.

Les vendes de fraccions de terrenys del mas Seguí s'iniciaren el 14 de febrer de 1697, quan Pau Seguí, cirurgià, va vendre a la Congregació dels Dolors la peça de terra necessària per construir la capella. Això ja ha estat conegut i estudiat als *Fulls/38* del Museu Arxiu de Santa Maria, com s'ha explicat al començament.[8]

Ara convé referir-se al contingut d'una documentació, fins ara inèdita, facilitada per Joaquim Aguilar, que fa referència a la venda feta l'any 1699, a favor també de la Congregació dels Dolors, d'una petita llenca de terreny dels Seguí que hi havia entre la casa d'aquests i la nova capella i els accessoris que s'estaven construint, que també comprenia la cessió de servituds relatives a vistes i aigües per facilitar la construcció de finestres i teulades. El document, que s'acompanya a un Apèndix, és de 13 de desembre de l'any 1699.

El terreny venut consisteix en un tros de l'hort de dimensions reduïdes –cinc pams la part més estreta i catorze la més àmplia–, per un preu escàs de trenta lliures. Resulta molt útil per conèixer alguns punts relatius a la construcció de la capella dels Dolors de Santa Maria, i molt interessant sobretot perquè es tracta d'una matèria molt mancada de notícies i documents que avalin el que es coneix o suposa sobre el cas.

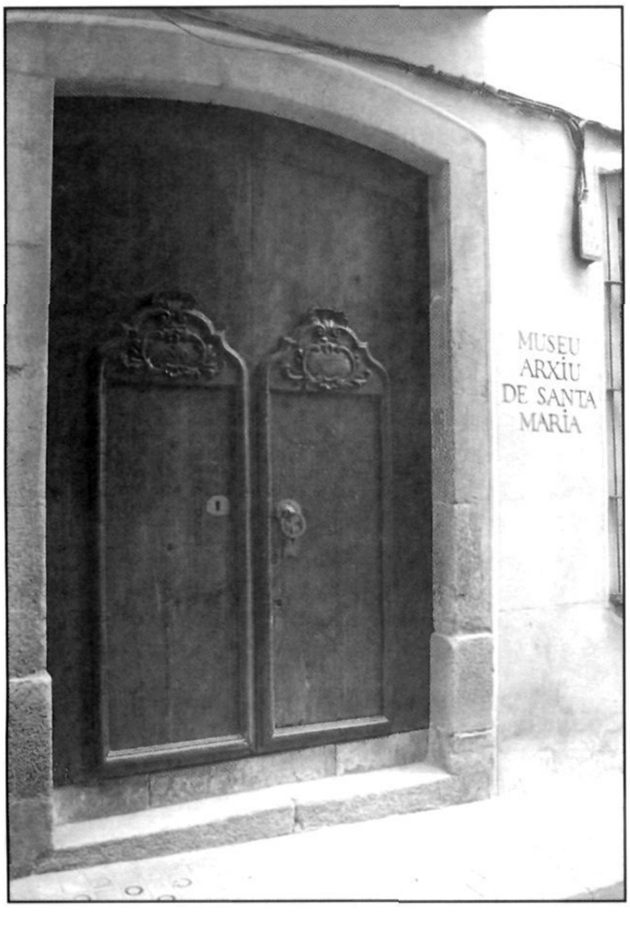

Pot llegir-se, per exemple, que aquell desembre de l'any 1699 s'estava «fabricant una capella per la dita Venerable Congregatió i Sepultura de aquella»; també, que el bocí o tros de terra objecte de la venda serviria «perquè ab major claredat i facilitat se puga assistir a totas las obras ÿ exercicis de dita venerable Congregatió». També serviria per a la «conservatió de dita capella i demés officinas de quella», fent referència al que ara designem amb el nom de sala de juntes. Es parla de seguir «las midas posadas ÿ contengudas en la trassa ÿ comforme està trassat en dita Capella», mentre nosaltres ignorem l'existència d'aquesta traça, que llavors era ben coneguda, etc.

Molt aviat, l'any 1703, la vídua Dorotea va vendre, amb la conformitat del seu fill, Pau Seguí, procurador, una fracció de la part de ponent de la finca per donar solució a algun mal tràngol o trifulga de caràcter econòmic, i així poder retornar un préstec establert l'any 1702 amb un argenter de Barcelona.[9]

L'any 1733 els Seguí vendrien a la Congregació dels Dolors, com també havien fet als anys 1697 i 1699, l'espai que possibilita la comunicació amb l'església parroquial i que ocupa l'escala del cor.

I l'any 1739 va confeccionar-se l'inventari que ja s'ha al·ludit; consta que es va fer per regularitzar el procedent amb motiu de l'herència que corresponia a Jordi Seguí, per defunció del seu pare Pau Seguí, que era precís acceptar-se a *benefici d'inventari*, seguint el previst en la llei; per això hi participaven, entre d'altres, els que actuaven en concepte de tutors o curadors dels menors i Cristòfol Seguí; i per això la venda del mas Seguí es faria pel sistema de subhasta a l'encant públic, i constava que Jordi Seguí era *renitent*, és a dir, es resistia a admetre l'herència seguint la fórmula habitual, ja que s'havia de procedir amb el sistema de fer-se a *benefici d'inventari*.

Així, l'edifici del mas, després de fraccionat en tres cossos, va ser venut en pública subhasta; dos dels cóssos edificats –el del centre, l'actual del Museu Arxiu, i el situat a sol ixent– van ser adquirits el juliol de l'any 1740; i el de ponent va ser adquirit l'any 1746.

Portal de l'actual Museu Arxiu, construït l'any 1777, amb les notables portes de fusta fetes pel fuster Joan Sitjà. Fotografia Miquel Sala. MASMM.

Paret mitgera entre el Museu Arxiu i l'antic cos de ponent de l'immoble, on es pot observar el portal que conduïa a l'habitació-estudi del canonge.
Fotografia Nicolau Guanyabens. MASMM.

El cós de l'actual Museu Arxiu va comprar-lo Francesc Tor, doctor en medicina. Va ser objecte de reformes importants a la façana i a l'interior. És un exemple el portal de pedra picada del carrer, obra del mestre de cases Jaume Simon, amb les portes de fusta que, segons el *Memorial d'obres* de 5 de gener de 1778, són fetes pel fuster Joan Sitjà, natural de Castell d'Aro i habitant aleshores a Mataró, introductor d'una nissaga de mestres fusters existents encara a Mataró al segle XIX.

Deixem de prosseguir la història de l'immoble, ja que aquest afer ens allunyaria de la qüestió bàsica i del propòsit del nostre estudi. La documentació d'un arxiu particular i els documents aportats per Joaquim Aguilar, han servit fins ara per entrelligar unes dades sobre la vida d'un antic canonge i la mort d'un antic mas.

Cal ressaltar el fet curiós i excel·lent que una fracció de l'edifici del mas Seguí, el seu cós central, s'hagi convertit en un lloc d'investigació i de cultura que acull les estances de l'actual Museu Arxiu de Santa Maria. A l'entrada, a la paret mitgera de l'esquerra, encara s'hi pot veure el portal que havia comunicat amb l'estudi, situat al cós del costat de ponent, on treballava, rebia i, potser, dormia, i va morir-hi, el canonge Rafel Palau.

Antoni Martí Coll

NOTES

1.- Pau Seguí va morir a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, segons consta a l'inventari d'11 de maig de 1628, conservat al Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró.

2.- ANTONI MARTÍ COLL, *Historia de una família de la villa de Mataró*, Ed. Caixa d'Estalvis (Mataró 1962).

3.- Segons l'estudi de Roser Salicrú, publicat a *Fulls/30*, p. 27, del Museu Arxiu de Santa Maria, es tracta d'un benefici de residència que, en el segle XVIII, constava que tenia el patronatge la família Palau, amb obligació anual de dir cinquanta-cinc misses i donar 2 lliures a la bossa comuna, i una renda anual de 40 lliures.

4.- Arxiu de la família. Pergamí amb el segell de cera del *Collegium advocatus Piceni*.

5.- L'inventari va fer-se el 16 de gener de 1623, davant el rector de la parròquia de Mataró Pere Pau Pou, i l'original es conserva al Museu Arxiu de Santa Maria.

6.- Aquest final es basa en la documentació existent en el Fons Aguilar, que es troba al Museu Arxiu de Santa Maria. Moltes qüestions ja s'han donat a conèixer en els *Fulls/38* del Museu Arxiu de Santa Maria (Mataró, octubre 1990), pp. 26 i ss.

7.- Arxiu de la Corona d'Aragó. Fons Notarial de Mataró, 1.220, folis 99v-100r (MASMM, Fons Aguilar).

8.- LLUÍS FERRER I CLARIANA, *Santa Maria de Mataró. La Parròquia. El Temple*, Ed. Museu i Arxiu Històric Arxiprestal. Obra de Sant Francesc (V) (Mataró 1971). Vegeu Capítol VII, pp. 107 i següents, que tracta de la Congregació i de la Capella dels Dolors i de la seva construcció i l'adquisició de terrenys per a les obres.

9.- Escriptura de 8 de desembre de 1703. Notari Salvador Mataró.

– APÈNDIX –

COMPRAVENDA DE 13 DE DESEMBRE DE 1699

«Die 13 X.bris 1699 Matarone. Nos Paulus Segui, chirurgus, et Doratea Segui, conjuges, et Paulus Segui, minor dierum, ipsorum conjugum filius villae Mataronis, dio[cesi]s Barcinonae, ex una, et Reverendus Doctor Josephus Tria, p[res]b[ite]ri, vicecorrector, (dominus dompnus Maginus de Vilallonga)* et Joannes Paulus Gassia, negotiator, omnes dictae villae Mataronis, tamquam habentes plenum posse a Venerabili Congregatione Servorum Beatae Mariae Dolorum dictae villae Mataronis, ex altera partibus, gratis & confitemur et in veritate recognoscimus una pars n[ost]rum alteri et altera alteri ad invicem et vicissim mutuo et respective q[uo]d de et super infr[ascript]is fuit inter nos dictis respective nominibus actum pactatum, conventum et concordatum modo et forma sequentibus:

En nom de Déu sie. Amén. Com ab acte públich rebut ÿ testificat en poder de Bonaventura Vigo, notari baix scrit, als catorse dies del mes de febrer del anÿ mil siscents noranta [set] nosaltres, Pau Seguí, major de dies, chirurgià, Dorotea Seguí, cònjuges, ÿ Pau Seguí, menor de dies, scribent, (de la p[rese]nt vila, pare ÿ fill, juntament amb Dorotea Seguí, muller ÿ mare respective nostra)* de dits cònjuges fill, hajam venut prepètuament a la Venerable Congregatió dels Servents de Maria Sanctíssima dels Dolors de dita vila de Mataró, sots diferents pactes ÿ conditions en dit acte contenguts, tot aquell tros de terra eo part del hort nostre de dits venedors en lo qual al p[rese]nt se va ja fabricant una capella per la dita Vener. Congregatió juntament ab totas las officinas necessàrias per los exercicis de dita Vener. Congregatió ÿ Sepultura de aquella, se haja vist ÿ regonegut ésser de convenièntia per la conservatió de dita capella ÿ demés officinas de aquella ÿ perquè ab major claredat ÿ facilitat se puga assistir a totas las obras ÿ exercicis de dita Venerable Congregatió faltar un bossí o tros de terra, que al p[rese]nt romania a favor de nosaltres dits venedors, lo qual està scituat junt al cantó de la casa nostra de dits venedors, que és junt a la paret de dita Capella ÿ de la escala de la Sepultura de dita Capella, que poch més o menos tindrà *de la part més estreta sinch palms ÿ de la part de* la paret de la escala catorse palms, poch més o menos, lo qual tros o bossí de terra de sobre especificat donan los dits venedors respectivement a la dita Venerable Congregatió, eo per millor dir venen aquell a la dita Venerable Congregatió, eo per ella als dits Sors. Dr. Joseph Tria p[reve]re ÿ Joan Pau Gassià, com a altres dels elegits, per lo preu de trenta lliures barcelonas, a més de las cosas que baix se dirà llargament, ÿ ab los pactes ÿ conditions que així mateix baix se diran llargament ÿ no altrament.

Ítem, així mateix, attenent ÿ conciderant ésser de molta convenièntia per la Vener. Congregatió, eo per las officinas de dita Capella, tenir llum per la part de sol ponent ÿ tremuntana, so és per la part de sol ponent, per una finestra ques deu fer ÿ se farà a trenta ÿ sinch palms de alt del paviment, poch més o menos, de amplària ÿ alsada de vuÿt a nou palms, poch més o menos; així mateix ÿ per lo llenso de la paret, midint de la paret de dits venedors fins a la paret de la Capella eo del Crusero de la Iglésia parrochial de dita vila ÿ de la part de tremuntana per a fer las finestras seran necessàrias ab totas las reixas per lo llum necessari per dita Capella ÿ officinas de aquella, so és a las finestras de la part de tremuntana, ÿ no a las sol ponent, de las quals ha de pendrer llum la dita capella ÿ demés officinas de aquella, tenint sempre obligatió en seguir las midas posadas ÿ contengudas en la trassa ÿ comforme està trassat en dita Capella; tenint obligatió dita Vener. Congregatió a tots sos gastos, a més de ditas trenta lliures, en clourer la paret del dit bossí o tros de terra per nosaltres ab lo p[rese]nt venut, no aixint més del cantó de la dita nostra casa que nosaltres possehïm junt al dit tros de terra, la qual concessió ÿ consentiment de pendrer dit llum prestam ÿ fem llargament ab lo p[rese]nt per las dalt ditas 30 ll[iures] s[ous].

Ítem semblantment, attenent ÿ conciderant més avant que las aiguas dependents de las teuladas, tant de la dita capella ÿ demés officinas de aquella com de la dita casa de dits venedors, en algun temps no ocasionassen algun danÿ, tant a la dita capella ÿ demés officinas de aquella com a la casa de dits venedors, és pactat, convingut ÿ concordat que los dits Sors. elegits en nom de dita Vener. Congregatió degan degan (*sic*) conduhir aquellas, ara sie ab rech o ab aquaducto, fora de las parets de dita casa, fins al carrer de la Mare de Déu, sens emperò donar danÿ a las parets de la dita casa de dits Seguí ÿ, en cas que fos de alguna conveniéntia per la dita Vener. Congregatió tocar la paret de la casa de dits Seguí per conduhir las ditas aiguas, donan consentiment a dita Vener. Congregatió *ea als dits Sors. eleguits q[u]e pugan tocar aquellas*, sols no sie en praejudici de ditas parets, ÿ així mateix de altras servituts de carregamens ÿ altras cosas necessàries ÿ convenients a dita Venerable Congregatió, sens emperò danÿ ni praejudici dels dits Seguí, per la qual concessió, concentiment ÿ facultat dita Vener. Congregatió li dega donar ÿ pagar las ditas dalt trenta lliures barcelonesas.

Ítem és pactat, convingut ÿ concordat que dits Sors. Dr. Joseph Tria pr[ever]e, ÿ Joan Pau Gassià,

altres dels elegits per dita Venerable Congregatió, prometen en nom de quella en complir en totas las obligations tocants a dita Vener. Congregatió ÿ en pagar las ditas trenta lliures barcelonesas per lo preu eo estimatió de dit tros de terra dalt expressat ÿ demés concessions, consentiments, facultat ÿ servituts dalt concedidas llargament a ells en dit nom per los dits Seguí venedors, dalt dits llargament, las quals trenta lliures barcelonesas pagaran lo die p[rese]nt en diner comptant, havent firmat tots los dits Seguí dalt anomenats.

Ítem és pactat, convingut ÿ concordat entre dites parts que los dits Pau Seguí chirurgià, major de dies, ÿ Dorotea Seguí, cònjuges, ÿ Pau Seguí, menor de dies, scribents, de dits cònjuges fill, venedors dalt dits de las dalt ditas cosas ÿ concedents las ditas cosas i servituts, firman àpoca als dits Sors. Dr. Joseph Tria, pr[ever]e, ÿ Joan Pau Gassià, altres dels elegits p[rese]nts, de las ditas trenta lliures barc[elonesa]s, que són lo preu del dit tros o bossí de terra venut a la dita Vener. Congregatió, las quals confessan haver rebut en diner comptant en presèntia del not[ari] ÿ testimonis baix scrits repectivement llargament.

Et ideo nos dicte partes laudantes...»

Foren testimonis Policarp Queralt, sastre, i Jaume Figaró, fuster, de Mataró.

* Tatxat al text original.

Al primer terç del segle xx dos mataronins, Ramon de Gaztañondo i Fonrodona i Jaume Fonrodona i Massuet, tingueren una part molt activa en l'inici de l'aviació civil catalana i foren protagonistes de la situació del camp d'aviació del Prat, ara aeroport internacional de Barcelona.

DOS MATARONINS ENTRE ELS PIONERS DE L'AVIACIÓ CIVIL CATALANA

Barcelona fou la primera ciutat d'Espanya on s'iniciaren les activitats aeronàutiques. Ja l'any 1908, per iniciativa de Josep Comas i Solà, fou creada la primera societat aeronàutica coneguda.

El primer vol d'un avió tingué lloc a la pista de l'hipòdrom de Can Tunis, l'11 de febrer de 1910.

Entre els entusiastes que treballaren per al desenvolupament de l'aviació trobem el pilot Josep Canudas, nascut a Barcelona l'any 1898. Durant la guerra de 1936-39, Canudas fou pilot d'enllaç al front d'Aragó. L'any 1939 s'exilià primerament a França, després a Amèrica i finalment a Suïssa, on morí l'any 1975. Va escriure una documentada *Història de l'aviació catalana (1908-1936)*, que els seus hereus editaren a Barcelona l'any 1983.

D'aquesta obra i de l'arxiu familiar traiem les dades sobre els dos mataronins que foren Ramon de Gaztañondo i Fonrodona, nascut el 13 de febrer de 1890, i Jaume Fonrodona i Massuet, nascut el dia 24 d'abril de l'any 1893, ambdós néts de Jaume Fonrodona i Vila, del qual publicàrem unes notes biogràfiques als *Fulls/70*, d'abril de 2001 i als *Fulls/ 78*, de gener de 2004.

El gran interès que despertaren entre els catalans els primers vols a Europa està plenament demostrat amb la creació de grups i associacions aeronàutiques a Barcelona.

A més de l'associació esmentada, es fundaren l'Associació Catalana d'Estudiants i la Joventut Aviadora, que es convertí més tard en la Societat Aeronàutica Espanyola.

Entre les persones que sempre varen tenir contacte amb les associacions esmentades trobem Ramon de Gaztañondo, que fou considerat l'ànima de la Societat Aeronàutica Espanyola i que ocupà el càrrec de secretari.

El general La Llave del cos d'enginyers, encarregat del servei de transmissions, tenia un local a la rambla de Santa Mònica, gairebé al davant de l'estàtua de Pitarra, on tenia els coloms missatgers, únic mitjà de transmetre en aquella època. Els cedí una habitació amb una taula i cadires, que fou l'estatge de l'associació fins que es traslladà al passatge de Madoz.

En la primera exposició sobre l'aviació, que fou inaugurada a Barcelona el 15 de març de l'any 1910, es presentà un gran nombre d'aparells reduïts entre els quals hi havia el de Ramon de Gaztañondo. Aquesta fou la primera exposició sobre el tema feta a Espanya i una de les primeres d'Europa.

Les activitats que es portaren a terme a l'hipòdrom de Can Tunis demostraren que el terreny era insuficient i es decidí buscar un terreny més adient.

Ramon de Gaztañondo i Fonrodona.

El Prat de Llobregat oferia les condicions que buscaven, i la zona escollida fou la finca anomenada «La Volateria», per la gran quantitat d'aus que s'hi podien trobar. El seu nom era un presagi dels vols que s'efectuaren en aquest lloc.

En aquest camp s'instal·là l'Escola d'Aviació Catalana, de la qual era propietari i director l'aviador Canudas. Aquesta escola fou adquirida l'any 1931 per la família Gaztañondo. L'any 1936 l'escola i els seus aparells foren confiscats i militaritzats.

En moltes de les seves activitats, a Ramon de Gaztañondo l'acompanyava el seu germà Antoni, que tenia aleshores dotze anys i s'interessava molt pel món de l'aviació. Essent encara menor d'edat, volà com a passatger en un avió que feia servei postal entre Toulouse i Barcelona. Va declarar un nom fals, però en arribar a la capital de Llenguadoc fou descobert, detingut i retornat als seus pares. El noi quedà molt satisfet perquè el pilot li lliurà un certificat per haver efectuat aquest primer vol.

Més endavant, l'any 1931, en la visita que féu a Barcelona l'aviador De la Cierva amb el seu autogir, Antoni el va rebre i li féu els honors de l'Escola Catalana d'Aviació. De la Cierva se l'emportà en el seu aparell per fer-li sobrevolar la ciutat.

L'altre mataroní, Jaume Fonrodona i Massuet, des de molt jove tingué un gran interès per l'aeronàutica i col·laborà en les activitats del seu cosí Ramon.

Construí una avioneta amb la qual aconseguí aixecar el vol uns pocs metres. Sortosament, en caure l'aparell, va patir únicament unes contusions lleus. Aquesta aventura juvenil no li va treure la seva afecció pel món de l'aeronàutica.

L'any 1913 efectuà el primer vol; per millorar els seus coneixements, l'any 1919 es traslladà a França a l'escola de Cuadron de Le Crotoy, on obtingué el títol de pilot.

L'any 1921 fou membre d'un jurat per seleccionar els aviadors que havien d'anar a l'Escola Militar de Getafe, a Madrid.

L'any 1922 fou membre de la comissió encarregada de preparar l'aeròdrom al camp de «La Volateria».

La companyia francesa Latécoère, antecessora d'Air France, adoptà aquest camp com a escala per als seus vols regulars. Aquesta companyia volia tenir un camp propi i Jaume Fonrodona, enginyer i pilot, fou designat per acompanyar el seu representant a buscar uns nous terrenys.

Varen recórrer diverses finques i arribaren a un acord amb August Casanoves per arrendar-li uns terrenys de la seva propietat, que s'hagueren de sanejar, i s'arranjà el camí d'accés al poble del Prat de Llobregat. La llei prohibia que les empreses estrangeres adquirissin terres en propietat.

L'aeròdrom fou inaugurat els primers dies de març de l'any 1920. A poc a poc, les instal·lacions

Jaume Fonrodona i Massuet.

Juan de la Cierva, inventor de l'autogir, sentia una gran estima per Antoni Gaztañondo. Aquí els veiem somrients, abans d'envolar-se.

anaren millorant, i l'any 1924 s'instal·là il·luminació elèctrica i es construí un hangar. L'any 1933 foren construïdes les pistes de formigó i l'edifici com a terminal de passatgers. Aquest camp fou l'embrió de l'actual aeroport internacional de Barcelona.

Com a enginyer industrial, Jaume col·laborà en la construcció de la fàbrica de ciments a Sant Just, amb la xemeneia de ciment armat, la primera d'Espanya. El famós arquitecte Bofill respectà aquesta xemeneia quan la fàbrica fou enderrocada per situar-hi una urbanització.

A finals de l'any 1935 es traslladà a Màlaga per dirigir les obres d'una nova fàbrica de ciment. No tingué cap actuació política, però pel sol fet de ser el director fou brutalment assassinat el dia 27 de juliol de 1936 en aquella ciutat.

Hem hagut de veure com els desgraciats fets de la guerra de 1936-39 ocasionaren la mort de Jaume Fonrodona, quan tot feia preveure que li quedaven molts anys per continuar el seu brillant currículum.

També fou la fi de l'Escola Catalana d'Aviació Civil, acabant amb els treballs i les il·lusions dels germans Gaztañondo.

Antoni conegué les presons des dels dos bàndols i fou condemnat a mort. Tot i que va ser indultat d'aquesta pena, passà cinc anys a la presó on, per servir els seus companys de captiveri, es dedicà a l'ensenyament. Quan sortí de la presó, a causa dels seus antecedents penals, no pogué tornar a volar ni a obtenir el passaport per sortir a l'estranger.

Tenia la carrera d'advocat i reprengué les seves activitats en Dret, fins que una greu malaltia l'obligà a retirar-se i morí l'any 1967.

Els qui ens va tocar viure aquells anys d'odis i venjances, no oblidarem mai el que ens quedà gravat a la memòria, però preferim mirar endavant amb el desig que mai més unes confrontacions polítiques ens puguin portar a una guerra.

Rafel Soler i Fonrodona

La col·lecció Germans Mayol i Roca de l'Arxiu d'Imatges del Museu Arxiu conté diverses fotografies d'una exhibició de l'autogir de Juan de la Cierva al camp d'aviació del Prat. Aquestes fotografies foren fetes per l'enginyer mataroní Ignasi Mayol i Pasant, i que, pel seu interès, presentem tot seguit.

Joaquim Illa i Juandó, enginyer tècnic, que ha escrit un article sobre el centenari de l'aviació a motor, consultable a la pàgina web del Ejército del Aire, www.ea.mde.es, documenta tot seguit l'autogir i el seu inventor.

NOTES SOBRE L'AUTOGIR DE JUAN DE LA CIERVA

L'autogir tenia dos sistemes d'hèlixs: el primer, propulsor de l'aparell mitjançant un motor, i el segon, inclinat respecte a la vertical, amb plans inclinats, de tal manera que, en avançar l'aparell i a mesura que prenia velocitat, la pressió que exercia als plans, a causa de la seva matemàtica inclinació, el sustentava sense necessitat d'ales.

En funció d'això, la principal característica de l'aparell consistia en el fet que podia elevar-se i aterrar en uns espais de dimensions reduïdes.

Els plans horitzontals no es movien per motor, només per la pressió de l'aire sobre els plans i així la pròpia velocitat de l'autogir aconseguia el seu poder d'ascensió, una ascensió inclinada, però molt propera a la vertical, i també un aterratge gairebé vertical.

L'aparell, però, no podia quedar immòbil en l'aire, però, en canvi, si es paralitzava el motor de tracció, la caiguda era lliure, sense contratemps, ja que la pressió exercida sobre les pales de la segona hèlix, en caure, evitava una caiguda brusca.

L'autogir és l'aparell precursor dels actuals helicòpters.

El seu inventor, Juan de la Cierva y Codorniu (Múrcia 1896 - Londres 1936), era enginyer de camins, canals i ports, tècnic en construccions aeronàutiques i pilot d'aviació.

Després de dedicar-se a la construcció d'aeroplans, investigant la problemàtica dels aterratges, ideà la solució que el conduiria a la creació de l'autogir.

Els primers vols es feren el desembre de 1924 a l'aeròdrom de Cuatro Vientos de Madrid. L'exhibició feta al camp d'aviació del Prat, és possiblement de l'any 1925, tot i que no hem pogut documentar la data exacta.

Joaquim Illa i Juandó

MASMM. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Germans Mayol i Roca.

MASMM. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Germans Mayol i Roca.

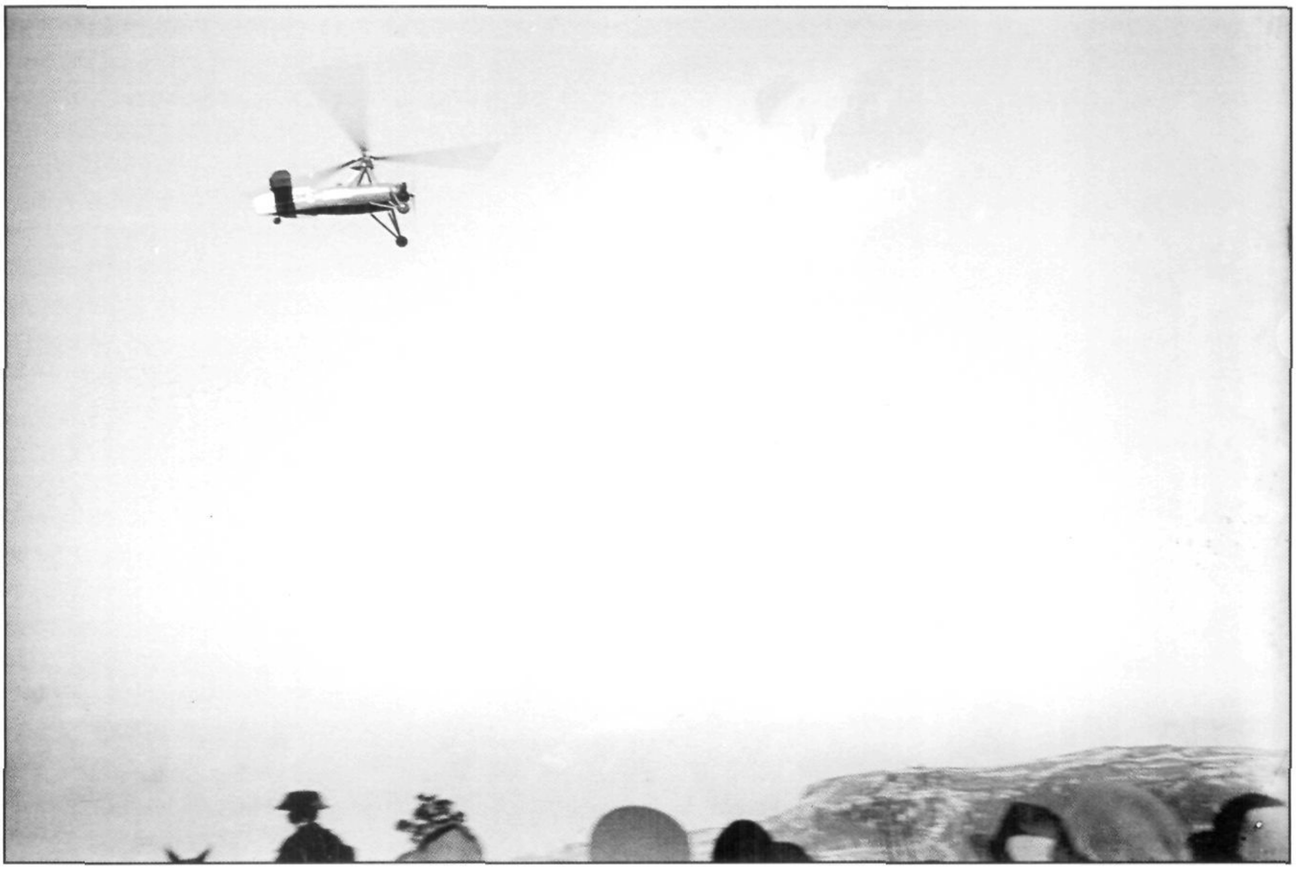

MASMM. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Germans Mayol i Roca.

MASMM. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Germans Mayol i Roca.

La Saleta del Centre Catòlic era el local de la joventut d'Acció Catòlica de la parròquia de Sant Josep. Els diumenges a la tarda, s'hi feia teatre. I també s'hi feien moltes altres activitats. Josep M. Cusachs i Clarà, un dels protagonistes, ho explica.

LA PETITA HISTÒRIA DE LA SALETA

Abans de 1936, el jovent del Centre Catòlic era pràcticament el jovent de la parròquia de Sant Josep.

L'ànima, el motor, la persona que dirigia aquell jovent i que va donar vida al Centre Catòlic d'Obrers va ser el doctor Plandolit, capellà beneficiat de la parròquia.

Al Centre Catòlic, l'any 1916 es va fer la primera representació dels *Pastorets*; se'n deia també «saló-cafè», convertit pel doctor Plandolit en «saló-teatre». I precisament en aquest local, l'any 1940, començà a funcionar la sala parroquial infantil de Sant Josep, «la Saleta».

Des de la inauguració del teatre Sala Cabañes l'any 1933, els nens i les nenes del catecisme parroquial de Sant Josep tenien lloc reservat gratuïtament a les escalinates laterals del pis de la sala tots els diumenges a la tarda.

Després de la Guerra Civil mossèn Juli Nàjera, vicari de la parròquia de Sant Josep, i els joves d'Acció Catòlica, demanaren al Centre Catòlic de poder disposar de l'antic local del teatre per muntar un espai de diversió per als alumnes del catecisme, i on ells fossin els protagonistes d'espectacles més adients a la seva edat. La cessió del local es féu del tot satisfactòriament.

Com a contrast de la Sala Cabañes, la sala parroquial de seguida es conegué com la Saleta. Tenia cabuda per a unes cent deu o cent vint persones. Les butaques eren les típiques d'aquell temps, totes de fusta. Tenia un piset amb dues o

Mossèn Plandolit, ànima del Centre Catòlic, en la inauguració d'una exposició de pintures amb diversos membres de l'entitat.

tres files de butaques i una tronada cabina de projecció que, als primers temps, feia anar, entre d'altres, en Josep Ciudad. L'escenari, el petit escenari, era esbiaixat i tenia una porta al fons que donava a una àmplia sala amb piano, que durant molt de temps va ser el lloc d'assaig de la Secció Coral de la Sala Cabañes. I des d'allí s'accedia al passadís on hi havia diverses secretaries, una de les quals, a més de fer-hi reunions, servia de vestuari. Ara tot forma part de l'escola Balmes i de les aules del Liceu.

A la Saleta, s'hi pujava des del carrer per l'escala que en deien del Sagrat Cor, perquè al capdamunt hi havia –hi és encara–, una gran imatge que presidia el Centre. Ara, a aquesta escala s'hi pot accedir, però des de la sala de vídeo. Des del carrer no es veu.

I és aquí on comença la veritable i petita gran història de la Saleta.

SALA DEL ASPIRANTADO
PRIMER PISO CÍRCULO CATÓLICO
MATARÓ

Anagrama de la Sala de l'Aspirantat.

Tota una joventut, plena d'il·lusions, pertanyents en gran majoria a la Joventut d'Acció Catòlica de la parròquia de Sant Josep, entre reunions, assaigs i representacions, o senzillament amb trobades amicals, hi va passar bona part de les hores de lleure de la millor època de la seva vida.

Hores inoblidables, les noies amb les seves «senyoretes», les germanes Fonrodona, la Maria Rodon, la Rosa Guixà, la Montserrat Vallhonesta... Els nois, els que van engegar la màquina, en Pucurull, en Grané, en Boixet, l'Aliberas, en Sala, els germans Font, l'Aymerich, en Puigderrajols...

I tants i tants d'altres, impossible d'anomenar-los tots, molts dels quals, dissortadament, ja no són entre nosaltres.

Encara que per situació geogràfica el conjunt del Centre Catòlic pertanyia, i pertany, a la parròquia de Santa Maria, la Saleta era de la catequesi de Sant Josep i l'autoritat, és clar, la tenien el rector i els vicaris, que eren els consiliaris de la joventut.

De rectors, en tinguérem dos, mossèn Joan Cabús i mossèn Pere Solà. De vicaris, mossèn Juli Nájera, l'iniciador, mossèn Ximenes, que pintava els decorats, mossèn Joan Rius, que encara fa trobades amb els fundadors, mossèn Anesi Craspiera, mossèn Pere Sitjà, mossèn Joan Subirà, mossèn Francesc Malgosa, molt vinculat a l'escoltisme, mossèn Xavier Segura, vital, desordenat, alegre, incontrolable, veritable turment per al tarannà disciplinat i recte de mossèn Pere, mossèn Arcadi Llagostera, de gran bonhomia i serenor, i en Julià Cots, que malgrat haver deixat més endavant el sacerdoci i orientat la seva vida per altres camins, és encara recordat amb apreci pel seu carisma i pel bé que ens va fer a tots.

Tots ells foren en aquella època veritables dirigents d'unes vides que s'obrien amb totes les il·lusions i problemàtiques d'una esclatant adolescència.

– "Compte amb els nois..."
– "Us recomano un llibre sobre sexualitat que acaba de sortir..."
– "Mossèn, que podem organitzar un ball particular?..."
– "Heu vist el cine-fòrum d'aquesta setmana? Feien *La strada*..."
– "Senyoreta, al piset diu que hi varen veure entrar nois..."
– "Diu mossèn Pere que aquella pel·lícula no es pot anar a veure..."
– "Que vindreu diumenge a l'Esplai Mar?..."

Eren algunes de les moltes converses que s'encetaven en els grupets de noies i de nois i que acabaven en reunions, xerrades, excursions, festetes... i en les quals sempre trobàvem aquell toc d'orientació, l'ajut adient.

Excursió de Caramelles del jovent d'Acció Catòlica.

Els Pastorets de la Saleta (anys 1940-1950). A l'esquerra, Ramon De Santiago, al mig, Josep Aliberas i a la dreta Joan Puigderrajols.

De tot això, és clar, en sortiren companys, amics i prometatges, molts d'ells més tard consolidats. Però per damunt de tot una amistat, una veritable amistat que ara, després de quaranta o seixanta anys, encara perdura.

Quant a l'activitat teatral de la Saleta, el principal espectacle que s'hi representava eren *Els Pastorets*, que intentaven igualar els de la Sala Cabañes. Es representava el mateix text, *L'Estel de Natzaret*, de Ramon Pàmies.

Sobre *Els Pastorets* de la Saleta es podria escriure una dotzena de llibres de fets i anècdotes.

El més xocant de tot era que al començament, és clar, i com és de suposar per l'època, només hi sortien nois. Fins i tot el paper de Maria era interpretat per un noi. Els qui gaudiren o patiren aquesta interpretació, sortien de costat i sense parlar. Però l'actuació més comentada va ser la de R. Sala, vestit com cal, amb perruca rossa, enagos i pintat de cara. El daltabaix va ser tan gran que crec que va ajudar, i molt, a aconseguir el permís perquè el paper fos interpretat per una noia. Primer no parlava, després la deixaren parlar al naixement i, finalment, ja va fer el paper sencer. Ah, però, tota l'estona era custodiada, i mai millor dita la paraula, per una de les «senyoretes» (Fonrodona, Rodon, Guixà...).

Pot semblar una mesura extrema, però no és res comparat amb l'actitud de l'altra parròquia que, en assabentar-se que al Centre Catòlic es feia teatre mixt, van arribar a prohibir l'entrada dels mossens al Centre. Eren, realment, altres temps.

Entre els anys 1942-1944 la senyora Àngela Vilar, mare de la Maria Rodon, va fer tots els vestits i túniques. També és anècdota que un any es varen representar *Els Pastorets* fets per dones soles. I la Maria Rodon feia de Satanàs; talla no li faltava.

Recordem també que al començament la música era en directe, amb un piano que tocava la Montserrat Vallhonesta, i que quan en Jonàs o en Mataties, a les escenes còmiques, s'enfilaven dalt del piano, que era a tocar de l'escenari, es posava a riure i a xisclar amb tota la seva exuberant anatomia.

SALA DEL ASPIRANTADO
PRIMER PISO DEL CÍRCULO CATÓLICO

Días: 25, 26 y 31 de Diciembre de 1950
1, 6, 7, 14, 21 y 28 de Enero de 1951

Tarde a las 5'30

Representación de sus tradicionales

"PASTORETS"

(L'ESTEL DE NATZARET)

PRESENTADOS CON TODA PROPIEDAD Y CON GRANDES INNOVACIONES
¡MARAVILLOSA PRESENTACIÓN! ¡MAGNÍFICOS EFECTOS DE LUZ Y COLOR!
¡ESTRENO DE DECORADOS! ¡MAGNÍFICO VESTUARIO!

"PASTORETS"

Els primers decorats, com hem dit abans, els va pintar mossèn Ximenes. Més tard es canviaren perquè s'estripaven, però com que el reduït espai de l'escenari no permetia fer els canvis de decorats amb rapidesa i el temps, entre escena i escena, es feia molt llarg, l'Antoni Paloma ideà els decorats amb ciclorama, amb «rodet». Eren

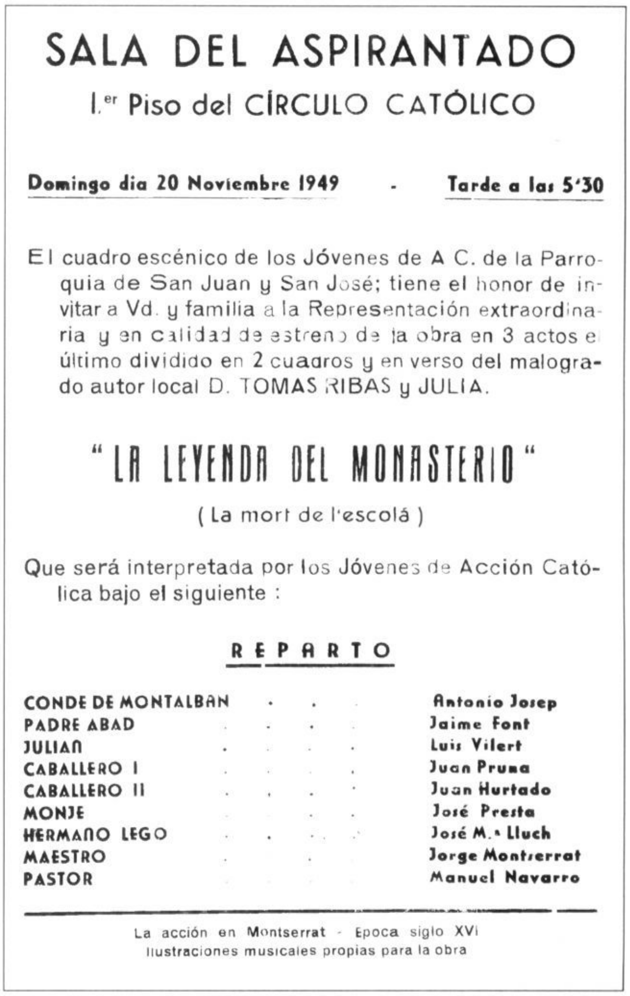

SALA DEL ASPIRANTADO

I.er Piso del CÍRCULO CATÓLICO

Domingo dia 20 Noviembre 1949 - Tarde a las 5'30

El cuadro escénico de los Jóvenes de A C. de la Parroquia de San Juan y San José; tiene el honor de invitar a Vd. y familia a la Representación extraordinaria y en calidad de estreno de la obra en 3 actos el último dividido en 2 cuadros y en verso del malogrado autor local D. TOMAS RIBAS y JULIA.

"LA LEYENDA DEL MONASTERIO"

(La mort de l'escolá)

Que será interpretada por los Jóvenes de Acción Católica bajo el siguiente :

REPARTO

CONDE DE MONTALBAN	Antonio Josep
PADRE ABAD	Jaime Font
JULIAN	Luis Vilert
CABALLERO I	Juan Pruna
CABALLERO II	Juan Hurtado
MONJE	José Presta
HERMANO LEGO	José M.ª Lluch
MAESTRO	Jorge Montserrat
PASTOR	Manuel Navarro

La acción en Montserrat - Epoca siglo XVI
Ilustraciones musicales propias para la obra

Cartell de *La mort de l'escolà*, com es pot veure, en versió castellana.

enrotllats com una pel·lícula i només calia fer córrer el rodet i ja estava l'escena canviada, menys quan s'encallava, que solia ser sovint. Com a suport hi havia els cortinatges laterals, als interiors els cortinatges eren vermells, als exteriors els cortinatges eren verds. A l'infern i a l'apoteosi, algun aplic ho acabava d'arrodonir.

Al començament fins i tot es disposava d'un ase que s'havia de pujar per les escales d'accés al pis...

I tot un reguitzell més de coses que podríem explicar.

Pastorets a part, durant una bona colla d'anys, el teatre el feien per separat nois i noies. Altra cosa no era pas permesa. Això no era, però, obstacle per fer tota classe de funcions, des de *Lilí està malalta* a *María Estuardo* les noies, i des de *L'hereu Pruna* a *La vida es sueño* el nois. Tot el ventall d'obres que vulgueu i per a tots els gustos.

Bromes a part, la veritat és que el teatre, a la Saleta, es feia força bé, amb l'èmfasi i els «latiguillos» de rigor d'aquell temps, però força bé.

I ho aconseguírem, sí senyor. Era a començaments de la dècada dels cinquanta que, no sense audiències, ni esforços, mossèn Pere donà confiança, permís i via lliure per fer el teatre mixt.

El perdón por la venganza i *Jo seré el seu gendre*, foren les dues primeres obres que es feren i que assoliren, principalment la segona, estrenada no feia massa al Romea de Barcelona, un èxit molt reeixit.

S'encetava una altra època, on la Saleta va assolir un nivell força envejable tant de públic com d'actuacions. Tant és així, que no sé per quin motiu la Sala Cabañes –la Sala gran, que en dèiem nosaltres– ens va demanar de fer unes representacions a la seva sala.

Conseqüentment als fums dels èxits com a actors, tinguérem la gosadia –o la barra– de dir que si volien que baixéssim a fer una obra ens havien de pagar, no recordo quin import. Fora de «macos», ens vàrem haver de sentir de tot.

Els Pastorets (1957), amb Josep M. Cusachs, Josep M. Boixet i Pere Sans.

El perdón por la venganza amb Miquel Pruna, Avelina Sellés, Remei Madern i Núria Salellas.

SALA DEL ASPIRANTADO DE A. C. DE S. JUAN Y S. JOSE DE MATARO

Domingo, ~~29 febrero 1948~~ 7 MAR. 1948 — Tarde a las 5 en punto

MARIA ESTUARDO

Drama histórico
por la
Juventud Femenina de Acción Católica

SALA DEL ASPIRANTADO DE A. C.
PARROQUIA DE S. JUAN Y S. JOSE DE MATARO

Domingo, día 11 de Abril 1948. — *Tarde a las 5 en punto.*

TRAIDOR, INCONFESO Y MARTIR

Drama histórico en tres actos original de Dn. JOSÉ ZORRILLA.
Por los jóvenes de la J. A. C. E.

Vestuario exprofeso. Magnífica interpretación.

S. Pablo - 3

SALA DEL ASPIRANTADO DE ACCIÓN CATÓLICA
PARROQUIA S. JUAN Y S. JOSÉ

Domingo, día 3 de Abril de 1949 — Tarde a las 5.

PER NO ENTENDRE EL CASTELLA
Y EL LLORO DEL CORONEL
O EL NEBOT DE L'ONCLE.

Sainetes a cargo de los Jóvenes de Acción Católica.

En los días 24, a las 10 noche y 25, a las 5'30 tarde

LA PUNTAIRE DE LA COSTA

Drama original del malogrado autor D. TOMAS RIBAS JULIÁ, y que la Compañía Titular pondrá en escena bajo el siguiente

REPARTO:

AGNÈS	M. CASAS
CRISTETA	M. ALIBERAS
CIÓ	C. ROMAGOSA
ROSAURA	P. CABRÉ
PEREMARTIR	J. M. CUSACHS
MELCIÓ	A. PALOMA
PATRÓ	J. M.ª BOIXET
CATXASA	J. ITCHART
IGNASI	J. JULIÁ
FELUGA	M. PRUNA
NANO	R. JULIÁ

Decorados: EXPROFESOS — Dirección: R. JULIÁ — MAGNÍFICA PRESENTACIÓN

Petita mostra de cartells de les obres típiques que es representaven en aquella època.

Realment va ser un pecat de joventut, dels nostres vint anys, ja que tots ens moríem de ganes que la Sala gran ens vingués a buscar, com passava en ocasions amb determinades persones que semblaven despuntar una mica.

Una altra vegada que a nivell de centre hi havia aires renovadors, es celebrà una assemblea general a la Saleta. Allò semblava el Senat o les Corts. Tothom cridava, la temperatura va pujar a graus elevadíssims. Encara em sembla sentir la interpel·lació «vostè parla així perquè és comunista!». Mare de Déu l'al·ludit com es va posar! Fins i tot volia demandar l'interpel·lador. Però evidentment ho deixà córrer, ja que l'acusació no tenia fonament. I en aquell temps...

Però el més bo del cas era que hi havia qui, amagat sota l'escenari, estava enregistrant tota l'assemblea. Això ja va ser massa. L'espia va ser expulsat d'immediat i declarat com a persona *non grata*. Cal dir que la persona gravadora era Antoni Paloma, aquell temps ànima i clau anglesa de les activitats teatrals de la Saleta. Als pocs dies, tres o quatre companys vàrem anar a trobar la junta de la casa a demanar perdó per l'amic infractor. Ens va rebre tota la junta en pes, feien un respecte impressionant. A la nostra súplica, el president ens va dir que «el perdonem, però no el volem veure més».

Les representacions, però, continuaven cada diumenge a la tarda, amb obres com *El port de les*

La Saleta.
Passaport per a l'eternitat (1959),
amb M. Antònia Pérez,
M. Rosa Pinsach
i Josep M.ª Cusachs.
Fotografia Manent.

boires, *La puntaire de la costa*, *Passaport per a l'eternitat*, *D'aquesta aigua no en beuré*, *Berlín, plaça alta* i, ja més tard, *La dida*, *El ferrer de tall* i *La ferida lluminosa*, que omplien el local a vessar cada diumenge a la tarda, i fins i tot algun dissabte a la nit, en què es representava només per a gent gran.

Hi havia també butaques abonades. Recordo un diumenge a la tarda en què el teatre era ple i un bon home, a qui li havia tocat localitat d'amfiteatre que, val a dir-ho, eren bastant tronades, entossudit, em volia donar propina perquè li aconseguís una localitat de platea, em volia comprar per deu cèntims.

Primer les obres ens les dirigíem nosaltres mateixos, però més tard, i amb l'arribada del teatre mixt, i és de suposar per posar ordre i seny entre nois i noies, ens dirigia el senyor Rafael Julià, un veritable tros de pa, persona força coneguda en el món del teatre amateur a Mataró i que, dissortadament, una progressiva malaltia que patia de feia anys l'obligà a deixar la seva meritòria tasca.

D'anècdotes, en podríem explicar tot un munt. Recordo també una vegada que, en una castanyada, el vi bo devia anar barat perquè vam apedregar amb panellets i castanyes la clepsa del vicari de torn, que va sortir per cames.

La Saleta, però, a part de la seva funció teatral, era fonamentalment la seu de les activitats parroquials d'Acció Catòlica i dels Minyons de Muntanya. Posàvem totes les files de butaques en forma de rodona i allà, amb el nostre consiliari, fèiem les reunions i parlàvem de temes que ens interessaven. A part del vicari, també hi havia altres persones adultes que ens comentaven, potser amb més llibertat, molts temes d'actualitat. Conservo el record inesborrable de les xerrades amb en Francesc Rogés i amb algun altre mossèn en una de les secretaries del centre, ara aula de l'Escola de Música.

Tot, però, té un començament i un final. La televisió, els cotxes, la massiva pràctica d'esports en hores de lleure, els horaris d'escola i d'estudi, feren canviar la vida familiar i, conseqüentment, la manera d'enfocar la catequesi i les activitats parroquials. I a la dècada dels seixanta es va acabar la Saleta.

Els records i retalls de la petita gran història de la Saleta ho són també de la nostra, la dels qui, en un moment o altre, en formàrem part.

El ferrer de tall
amb M. Teresa Jubany,
Montserrat Ros i M. Teresa Nogué.
Fotografia Piera.

Comiat de mossèn Francesc X. Segura *(25 de juny de 1958).*
Fotografia Manent.

Aquells anys quaranta, cinquanta o seixanta, amb tots els seus condicionants d'època, de cultura o de comunicació, van ser els anys inesborrables de la nostra joventut. I aquelles quatre parets de la Saleta, ara convertida en petit auditori, conserven encara el ressò i el caliu de les nostres trobades, de les nostres converses, de les nostres il·lusions, dels nostres dubtes... tal volta, el record del primer petó.

Passats més de quaranta anys alguna d'aquestes anècdotes pot semblar carrinclona o fruit d'una època de repressió. Però m'atreveixo a dir que no és ben del tot així. El tarannà, la cultura, la moral, eren molt diferents a les d'ara a nivell general. Mentre nosaltres demanàvem permís o preguntàvem si era pecaminós anar a veure *Picnic* o *El último cuplé*, Amèrica, la gran avançada, s'esquinçava les vestidures per un calendari de la Marylin Monroe, titllava tothom de comunista amb la seva caça de bruixes i retallava hipòcritament els petons de les pel·lícules.

Josep M. Cusachs i Clarà

AGRAÏMENT.

Agraeixo a Maria Rodon, Tomàs Boixet i Josep Aliberas l'aportació gràfica i de dades.

La Sala Cabañes, integrada com a secció teatral al Centre Catòlic de Mataró, s'acosta als 90 anys d'existència. El veterà teatre de la Riera ha esdevingut un important focus de cultura, sobretot de cultura popular a través de les representacions dels *Pastorets*, la seva obra més emblemàtica.

Ens proposem ara de divulgar-ne la seva història, centrada entre els complicats anys de la postguerra i la celebració joiosa del seu cinquantenari.

TEATRE A LA SALA CABAÑES
De la postguerra als actes del cinquantenari (1939-1966)

INICIS DE LA SECCIÓ DRAMÀTICA DEL CÍRCOL CATÒLIC D'OBRERS

El dia de Nadal de 1916, al cafè del Círcol Catòlic d'Obrers, situat al primer pis del seu estatge social, s'hi representaven per primera vegada *Els Pastorets*. El text escollit fou *L'Estel de Natzaret*, del dramaturg Ramon Pàmies, que ja feia uns quants anys que es representava al Centre Moral i Instructiu de Gràcia, d'on era soci l'autor. La posada en escena era el resultat de l'esforç i la il·lusió d'un grup de nois que, engrescats per mossèn Josep de Plandolit i Riera, van descobrir que a més de jugar a futbol al camp de l'Stadium, també podien gaudir de valent jugant a «fer comèdia».

L'èxit de la nit de Nadal fou esclatant i a la segona representació –ja anunciada– del dia de Sant Esteve, fou necessari afegir-n'hi dues més per satisfer l'extraordinària demanadissa de localitats.

Els elogis i l'entusiasme dels espectadors, sorpresos que amb tan pocs recursos –no es podia tirar teló perquè no n'hi havia i les decoracions ja utilitzades s'havien de replegar a cuita-corrents al fons de l'escenari– s'haguessin aconseguit uns resultats tan espectaculars, així com la bona crítica apareguda a la premsa local, animaren el jove elenc a preparar altres representacions. L'any 1917 ja s'atreviren amb vuit títols diferents, d'entre els quals destacava el drama *Carles de Viana*, de l'autor mataroní Salvador Llanas i Rabassa. En anys successius la Secció Dramàtica del Círcol Catòlic va oferir sainets de Serafí Pitarra, drames de Ramon Pàmies, comèdies de Josep M. Folch i Torres, comèdies dramàtiques de Ramir Viñas, petites sarsueles amb música del mestre Lluís Martí (que més tard esdevindria el sogre de Pere Peradejordi) i un vastíssim repertori que, fins a la inauguració del nou teatre, va superar les dues-centes representacions.

Decorat per al quadre de la Casa de Naïm dels *Pastorets*, obra de l'escenògraf Salvador Serra, estrenat el 1916.

El 16 d'abril de 1933, després de disset anys d'actuacions en aquell reduït teatre de butxaca on ja era impossible de moure's, obria les portes el nou teatre, edificat al costat mateix del Círcol Catòlic i batejat amb el nom de Sala Cabanyes, en record del qui havia estat president i gran impulsor de l'entitat, Emili de Cabanyes i Rabassa. L'amplitud de les noves instal·lacions, amb capacitat per a 582 espectadors i la gran modernitat –aleshores– dels recursos escènics, propiciaren una millora considerable tant en la quantitat com en la qualitat de les representacions. Començà llavors una voràgine imparable d'estrenes de peces més complexes i es dedicaren totes les energies a ennoblir i cuidar les representacions. Bona prova d'aquest esperit de superació fou aconseguir el primer premi al IV Concurs de Teatre, l'any 1935, organitzat per la Federació Catalana de Societats Amateurs de Catalunya, amb les obres *La creu del sud* i *La fúria*. Però l'eufòria va durar poc. La nit del 17 al 18 de juliol de 1936, diversos amics de la Sala Cabanyes es trobaven al teatre contemplant els decorats que havien arribat de Barcelona per a la representació de *El Rei que no reia*. En Sebastià Tarragó, també integrat a l'elenc, entrà tot esperitat a advertir-los que al carrer hi havia moviments estranys de grups de persones i que era millor anar cap a casa. Així ho feren tots a corre-cuita. La rondalla de Folch i Torres ja no va poder gaudir dels honors de l'estrena.

SITUACIÓ DESPRÉS DE LA GUERRA

Acabada la guerra, la situació del Círcol Catòlic, com la de la majoria d'entitats i associacions de Mataró, era descoratjadora. Cal recordar que una part de l'edifici ja havia estat ocupada l'any 1937 per la CNT que hi havia fet obres d'ampliació, a la banda de la muralla dels Genovesos que dóna a la plaça dels Bous, per instaurar-hi la seva Casa Confederal i la seu dels sindicats d'indústria. Aquests nous locals foren novament ocupats per decret per l'organització sindical del règim franquista. A més, poc després de l'entrada de les tropes nacionals a la ciutat, l'immoble del Círcol Catòlic, del qual obligaren a suprimir la paraula «d'Obrers», fou també confiscat com a benefici de guerra per la Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. per utilitzar-lo per a la seva seu social. A les diverses dependències tot era desfet.

El mateix dia de l'alliberament de Mataró, Jesús Segura i Martínez, persona molt vinculada a l'entitat i que el 1916 ja havia col·laborat en la primera representació dels *Pastorets*, va fer una visita emocionada al Centre Catòlic. Ho explica ell mateix:

> «El dia 27 de gener, en Tomàs Boixet, president del Centre Catòlic, i jo vam anar a veure en Lluís Briansó, cap de la guàrdia municipal, que ens va donar les claus i vam entrar per l'escala que hi havia a la cantonada. Se'ns van negar els ulls de l'emoció i vam resar un parenostre. Encara hi havia material de guerra. A la Saleta hi havia màquines de cosir i roba. La biblioteca estava absolutament desfeta. Vam fer un acte simbòlic de la recuperació, sense tocar res. Em vaig endur les claus a casa meva amb la intenció de reclamar el local i tornar-lo a fer servir. Al cap de poques hores em van venir a buscar les claus per instal·lar-hi les tropes. I pocs dies després ho faria la Falange [...] Vam recuperar la part del teatre i el Centre. Jaume Colomer i jo vam haver de recórrer contra l'ocupació de la Falange. Va venir un inspector d'Hisenda per valorar el preu de la nova construcció, considerada com a «béns de guerra» i va taxar el que li va semblar. El Patronat de la Sagrada Família, propietari del local, presidit llavors per Pere Peradejordi, va haver de fer un préstec a la Caixa d'Estalvis de Mataró per pagar la taxació.»

Jaume Colomer i Martori, també membre destacat de Sala Cabanyes, rememorava així el gran esforç que fou necessari per remuntar-ho tot:

> «El 1939 s'acabà la guerra entre germans i sols ens fou autoritzat ocupar una part de l'edifici, i amb la condició encara de satisfer a l'Estat l'import d'aquell batibull d'oficines que hi havia construït les Organitzacions Sindicals d'aquells temps, i que després calgué enderrocar, per molestes i inútils. Hom pot, doncs, imaginar l'esforç que calia fer per al rellançament de l'Entitat. Sense l'impuls i seny dirigent de mossèn Plandolit. Sense la valença d'excel·lents companys [...] Sense conèixer [...] el resultat que donaria la recapta de nous socis. I sense les possibilitats econòmiques necessàries per posar en condicions el local [...]»

Pel que fa al teatre, la Sala Cabañes, amb el cognom en castellà, quedà forçosament integrada al Servicio de Prensa y Propaganda de la F.E.T. y de las J.O.N.S. i així s'havia de fer constar a tots els anuncis i programes.

Fou necessària una intensa i feixuga tasca interna per posar novament a punt la complexa maquinària teatral en tots els àmbits: tramoia, il·luminació, escenografia, vestuari, maquillatge, atrezzo... Però també, i sobretot, fou vital la reorganització de l'elenc teatral, seriosament desfet a rel de la contesa, i que era l'element imprescindible per poder aixecar novament el teló.

REPRESA DE LES REPRESENTACIONS

L'entusiasme i la il·lusió venceren les dificultats i el dia de les Santes d'aquell mateix any 1939 s'estrenava *El monje blanco*, d'Eduardo Marquina, a la qual seguiria una segona representació tres dies més tard. Passat l'estiu, la programació continuà amb *Madre Alegría*, *Canción de cuna*, *Un caballero español*, a càrrec de la companyia Vanegas Mariño, i *Juan de Médicis*. Aquestes obres, naturalment totes en castellà, s'alternaren amb tres concerts a càrrec de la Sección Coral de Sala Cabañes, convenientment reestructurada. El programa incloïa cançons populars, una selecció de romances i fragments de sarsueles. Tots els concerts començaven, indefectiblement, amb l'*Oriamendi* i acabaven amb el *Cara al Sol* i la interpretació del *Himno Nacional*.

SALA CABAÑES

MATARÓ

FIESTAS DE LAS SANTAS

EN EL AÑO DE LA VICTORIA

Reaparición de la Compañía Teatral

SALA CABAÑES

Al servicio de la Delegación Local de Prensa y Propaganda de F. E. T. y de las J. O. N. S.

Portada del programa de *El monje blanco*, que suposà la represa de l'activitat teatral després de la guerra.

SALUDO A FRANCO
¡ARRIBA ESPAÑA!

SALA CABAÑES

MATARÓ

Domingo, 17 diciembre 1939
AÑO DE LA VICTORIA
A las cuatro y media en punto de la tarde

III.er CONCIERTO

a cargo de la

SECCIÓN CORAL de SALA CABAÑES

al servicio de Prensa y Propaganda de F. E. T. y de las J. O. N. S.

Maestro Director: ENRIQUE TORRA
Sub-Director: RAMÓN MARTÍ

PROGRAMA

PRIMERA PARTE

ORIAMENDI
LLIRI BLANCH DE PURESA
Juan Martí
(Coro Srtas.-Solista A. Aromí)
DINTRE EL PINAR
por Juan Delhort
LA TABERNERA DEL PUERTO
por Juan Morera (tenor)
MARINELA
por la Srta. Filomena Coll (tiple)
OH MARI... OH MARI
por Antonio Pascual (tenor)
LUISA FERNANDA
duo Srta. Rita Ros (tiple)
y Juan Feu (tenor)

SEGUNDA PARTE

Canción rítmica de Llongueras
por la Sección de niñas
EL BORRIQUET
por la niña Nuria Romagosa
de dicha Sección
MORUCHA
por Juan Feu (tenor)
LA DEL MANOJO DE ROSAS
por Carmen Parés (tiple)
EL HERMANO LOBO
por José Soler (bajo)
LA DEL MANOJO DE ROSAS
duo por Srta. Filomena Coll (tiple)
y Joaquín Piqué
SERENATA DE SCHUBERT
por la Srta. Rita Ros (tiple)
LA DEL MANOJO DE ROSAS
duo por Srta. Carmen Parés (tiple)
y Joaquín Piqué
LA DEL MANOJO DE ROSAS
duo por Juan Expósito (barítono)
Joaquín Piqué (tenor)

TERCERA PARTE

Fragmentos de zarzuela

LA ALEGRÍA DE LA HUERTA
por Srta. Rosa Soler (contralto), Juan Morera (tenor), José Soler (barítono) y coro general
LA ROSA DEL AZAFRÁN
por Srta. Anita Graña (tiple) y coro femenino
GIGANTES Y CABEZUDOS
por Antonio Pascual (tenor) y coro repatriados
LOS GAVILANES
por Juan Feu (tenor) y coro Srtas.
LOS GAVILANES
por Juan Expósito (barítono) y coro general
EL REY QUE RABIÓ
MARINA
por Anita Graña (tiple)
CARA AL SOL - Sección Coral
HIMNO NACIONAL

Por la larga duración del espectáculo, se empezará CON RIGUROSA PUNTUALIDAD. - No será permitida la entrada en la Sala durante la ejecución de las obras.
VENTA DE LOCALIDADES: Todos los días de 6 a 8, en la taquilla del Teatro y el domingo de 12 a 1 y una hora antes de la represesentación.

EN PREPARACIÓN: **VELADA DE NOCHEBUENA** en el gran hogar de las familias católicas que es nuestra «Sala Cabañes». Inauguración del pesebre, folklore, conferencia e ilustraciones musicales, canciones de Navidad, Misa del Gallo cantada por nuestra Sección Coral, etc., etc.

Los más famosos **"Pastorets"** que han popularizado el nombre de «Sala Cabañes». Nuevamente **"L'Estel de Natzaret"** será el máximo espectáculo de estas Navidades, Año Nuevo y Reyes...

IMP. MINERVA.-MATARÓ

Cal deixar constància que a la representació de *El monje blanco* van intervenir-hi per primer cop actors d'ambdós sexes, provinents de la fusió dels elencs que fins aleshores havien actuat a la Saleta per separat. A les entitats religioses com al Centre Catòlic només era permès el teatre unisexual –que s'anomenava «teatre catòlic»– i era amb aquestes limitacions que fins aleshores havien actuat tres grups, el d'homes, el de dones i el de xavals.

El ple quasi absolut d'espectadors a cada representació posava de manifest l'avidesa d'un públic que volia distreure's de la trista realitat de la postguerra, encara que fos només per unes hores.

En anys successius s'incrementà considerablement el nombre de representacions. El 1940 s'oferiren divuit posades en escena i l'any 1941 s'arribà a vint-i-cinc! Sorprèn l'extraordinària capacitat de simultanejar l'assaig i el muntatge d'obres diferents, que s'oferien una darrera l'altra, a vegades només amb una setmana de diferència. Fixem-nos, per exemple, en la programació del mes de febrer de 1941. *Los gavilanes*, dia 2, *¿Quién soy yo?*, dia 9, *El genio alegre*, dia 16. L'encoratjament d'un públic entusiasta i la necessitat imperiosa de generar nous ingressos forçaven l'elenc teatral a aquest ritme frenètic. Hi influïa també la impossibilitat d'allargar *Els Pastorets* fins a la Candelera –un episodi del qual parlarem més extensament– i, a l'espera de l'inici de la Quaresma i de les representacions de *La Passió*, s'omplien els diumenges amb tantes obres com es podia.

Els concerts oferien un repertori variat i popular i feien possible la intervenció de múltiples cantaires solistes.

DIFICULTATS I ENTREBANCS

Però no tot anava sobre rodes. La situació del teatre a Mataró no era pas diferent de la d'altres poblacions. Les restriccions i la censura imposada per les autoritats franquistes eren un veritable malson per a tots els elencs escènics. El teatre professional tenia taxativament prohibida la utilització de la llengua catalana i als grups d'afeccionats se'ls consentia amb moltes limitacions. De vegades, com explica Xavier Fàbregas, «el fet és possible en alguna vila gràcies a la protecció que el rector dispensa al grup local d'afeccionats, car els representants de l'Església, per modesta que sigui llur condició, frueixen d'una gran autoritat». Fins i tot foren controladíssimes les representacions dels *Pastorets*. L'ordre oficial del Govern Civil de Barcelona sobre el tema, apareguda el 30 de desembre de 1939, és concloent:

> «El gobernador civil ha autorizado la representación en catalán de dicha obra con las condiciones siguientes: Primera. Que un ejemplar sea previamente remitido a este Gobierno Civil. Segunda. Que la representación no constituya espectáculo público y por consiguiente que no se verifique en locales habitualmente destinados a cine, teatros, bailes ni sociedad recreativa en general y que la entrada no se pague directa ni indirectamente. Tercera. Que dicha representación revista un exclusivo carácter religioso familiar.»

Hi havia també la prohibició expressa de traduir obres estrangeres i, per tant, la llista de textos representables es limitava als dels dramaturgs vencedors que, en complicitat amb la burgesia franquista, convertiren sovint el teatre en una mena de propaganda nacionalcatòlica. És el cas de José Mª Pemán amb *La Santa Virreina*, Joaquín Calvo Sotelo amb *La muralla*, Juan Ignacio Luca de Tena amb *¿Dónde vas, Alfonso XII?* o Víctor Ruiz Iriarte amb *El landó de seis caballos*. Un capítol a part foren les comèdies de Miguel Mihura, Enrique Jardiel Poncela o Alfonso Paso, que aportaren un cert aire fresc i innovador en el panorama teatral de l'època, per bé que amb situacions basades en l'absurd i en un teatre conformista i de consum.

Amb un panorama tan negre, és fàcil deduir que també la Sala Cabañes es veié obligada a programar unes obres que no acabaven d'encaixar ni amb el tarannà de la companyia ni amb el que el públic realment hauria volgut.

Un malson afegit fou haver de solucionar, una darrera l'altra, les traves que arribaven amb un degoteig constant per part de la delegació de Mataró de Prensa y Propaganda de F.E.T. y de las J.O.N.S. Com si el delegat local, sigui per la seva vinculació a la Congregació Mariana i al Foment Mataroní, o per un excés de zel en el compliment del seu deure, volgués impedir el normal desenvolupament del teatre de la «competència». La rivalitat entre el Círcol Catòlic (1884) i el Foment Mataroní (1904) ja venia de lluny i havia protagonitzat diverses anècdotes i situacions curioses. En tot cas, era una rivalitat sana, que no passava d'aquí, semblant a la que podia haver-hi entre les poblacions d'Olesa i Esparreguera per les seves respectives *Passions* o entre dos equips enfrontats esportivament.

Sigui com sigui, a la Sala Cabañes tot eren problemes. Vegem unes mostres d'aquests entrebancs:

* 25 de novembre de 1939: Autorització per «representar en catalán por la Compañía Sala Cabanyes la obra titulada *L'Estel de Natzareth* durante los días de Navidad, Año Nuevo y Reyes» i no fins al 2 de febrer com s'havia fet sempre. Aquesta limitació posava seriosos entrebancs per poder satisfer la gran demanda de localitats.

* 18 de març de 1940: Autoritzar la representació de *Los Gavilanes* però amb «la prohibición de expender localidades y abrir taquilla pública». Segons testimoni escrit de Jaume Colomer, la Sala Cabañes fou l'únic local de Mataró on es pretenia que el públic no pagués entrada. Es va resoldre momentàniament el conflicte amb l'expedició d'uns rebuts mensuals, com si els espectadors fossin socis de l'entitat.

Programa de la primera temporada dels *Pastorets* després de la guerra, amb limitació del nombre de representacions.

* 7 de desembre de 1940: Exigir la presentació d'un exemplar de *L'Estel de Natzaret* perquè «por la Superioridad pueda procederse a su censura y aprobación.»

* 10 de gener de 1941: Segon recordatori de la prohibició de «representar después de las Fiestas de Navidad, una obra de tema pastoril en catalán».

* 24 de desembre de 1941: Autorització per representar *Els Pastorets* i tercer recordatori de no poder-los allargar més enllà del cicle nadalenc.

* 22 de juny de 1942: Ofici del delegat local de Premsa i Propaganda advertint que si no passaven a recollir el volant d'autorització per a la representació de les obres, «me consideraré obligado a informar de ello a la Superioridad». Segons sembla, la Sala Cabañes només enviava la sol·licitud i, si no hi havia prohibició expressa, es donava per sobreentès que s'havia autoritzat.

* 11 de desembre de 1942: Ofici comunicant que la instància presentada per demanar permís per representar *Els Pastorets* «no puede seguir su tramitación debida por falta de reintegro de una póliza de una cincuenta (1,50) pesetas».

Entremig de tots aquests pals a les rodes, la Sala Cabañes va rebre també un ofici (15 de novembre de 1940) pel qual se'ls eximia de l'obligació de pertànyer a la Falange. Era una decisió presa segurament a contracor, com ho palesa la frase final del comunicat. Deia així:

> «Considerando que la actuación de la Compañía Teatral "Sala Cabañes" no guarda la menor relación con la denominación "al servicio de la Delegación de Prensa y Propaganda de F.E.T. y de la J.O.N.S." que hasta el presente ha venido ostentando [...] vengo en comunicarle que por decisión con la Jefatura, desde esta fecha, la Compañía "Sala Cabañes" [...] deja de prestar sus servicios a Prensa y Propaganda, adquiriendo legalmente la libertad de acción con que de hecho ya ha venido actuando [...]».

De tots aquests entrebancs, el més molestós i perjudicial era no poder allargar les representacions dels *Pastorets* fins a la Candelera, com havia estat habitual abans de la Guerra Civil. L'autorització era només per a Nadal, Sant Esteve, Cap d'Any i Reis i, com a molt, per a algun diumenge que caigués dins d'aquestes dates. Però l'extraordinària demanda de localitats no es podia satisfer amb tan poques representacions. El delegat del teatre Manuel Planas no es cansava d'adreçar instàncies tant al governador civil de Barcelona com al delegat local de Premsa i Propaganda, fent valer els arguments de la tradició, l'esperit religiós de l'obra, el seu sentit artístic o la seva popularitat i mirar d'aconseguir una pròrroga. Però era com picar en ferro fred.

La solució vingué, finalment, el mes de gener de 1943, de la mà de fra Justo Pérez de Urbel, conseller d'Estat i assessor eclesiàstic nacional de la secció femenina del Frente de Juventudes. El document manuscrit de Jaume Colomer i Martori explica com van anar les coses:

> «Fray Justo Pérez de Urbel vingué uns dies a Mataró per tal de reposar al col·legi de Valldemia, on varen invitar-lo a veure *Els Pastorets*. Entusiasmat de la representació, insinuà –donat el seu càrrec– que fóra convenient donar-los a conèixer a Madrid. En comunicar-li que sols teníem autorització fins a Reis, reaccionà vivament contra aquesta disposició que considerà desencertada i prometé traslladar-se ràpidament a Madrid l'endemà mateix –com així féu– per aconseguir que fos atesa la nostra petició de continuar fins al 2 de febrer. Efectivament, aconseguí el seu propòsit.»

Al cap de pocs dies, l'alcalde de Mataró rebia un telegrama des de Madrid, amb l'informe favorable del cap nacional de Prensa y Propaganda, que deia: «Autorícense Pastorets Mataró hasta el 2 de febrero.» Es posava així punt final a un llarg malson. Aquell mateix any, amb anunci inserit a corre-cuita a la premsa local, es programaren tres noves representacions per als dies 24, 27 i 31 de gener. En anys successius i durant força temps, els dirigents de Sala Cabañes rebien sempre la visita d'un frare benedictí que, en nom de fra Justo Pérez de Urbel, els preguntava si havien sofert alguna nova impertinència prohibitiva i s'oferia per a tot el que fos necessari.

TEATRE EN CATALÀ, TEATRE EN CASTELLÀ

> «El tràgic desenllaç de la guerra civil escanyà el 1939 les falses i, d'altra banda, il·lusionades expectatives que, al llarg del conflicte, hom havia fet entorn de l'escena catalana fins a abocar-la a una irremissible i inevitable situació de proscripció i de desmantellament. [...] S'interrompia, així, doncs, aquell procés de normalització de la cultura catalana que, del Modernisme ençà, havia tendit a convertir-la en una cultura oberta, moderna, homologable amb les altres cultures nacionals de base industrial. Pel que fa al teatre, la ruptura entre l'escriptor i el seu públic més genuí es produí

de forma violenta, implacable i irreversible durant un temps considerable. Així, i amb motiu de la represa pública de les seves activitats, el 1946, el teatre català es desenvolupà forçosament al marge de les coordenades generals de l'espectacle i de la literatura dramàtica estrangera de l'època, abonat a més pel manteniment de formes dramàtiques obsoletes de la tradició de preguerra com el sainet i la comèdia de costums d'arrel vuitcentista o el melodrama lacrimogen i sentimental. Un teatre i, doncs, una societat, que en els primers temps de la reanudació s'emmirallà encara en les reposicions tronades del repertori tradicional imposat ja abans de 1936 (...)»

El fragment que acabem de transcriure, extret de la *Història del teatre* de Vito Pandolfi, il·lustra a la perfecció la situació real de l'escena catalana un cop acabat el conflicte bèl·lic. Si bé l'autor es refereix a la problemàtica del teatre professional, el panorama en el teatre d'afeccionats era pràcticament el mateix: dificultats per representar en català, prohibició expressa de traduir obres estrangeres, etc.

La Sala Cabañes, doncs, es veié obligada a canviar radicalment la seva programació. Fou una decisió presa a contracor, perquè no eren aquestes les expectatives que hom havia posat en el nou teatre, inaugurat només tres anys abans de la guerra. Amb referència a la nova etapa que significava la posada en funcionament de la flamant sala d'espectacles, l'any 1933, Jaume Colomer havia escrit: «Com sigui que el repertori de teatre unisexual, de fet, ja s'havia esgotat, i davant la realitat d'un nou local, un nou escenari i un públic que hom havia de suposar més divers i exigent, es va preveure la necessitat d'un obligat millorament i superació. I a tal fi, s'optà, als primers anys, per fer passar per l'escenari companyies de teatre professional, amb obres menys sofisticades, més humanes i reals.» Mentrestant, l'elenc de la casa s'esforçava per apujar el llistó de la seva pròpia exigència. Però tot això es va estroncar brutalment pel juliol de 1936.

De 1939 fins a 1944 totes les obres de la Sala Cabañes foren representades en castellà. Les úniques excepcions van ser *Els Pastorets* i *La Passió*.

L'any 1939, els directius de Sala Cabañes varen intercanviar correspondència amb Josep M. Folch i Torres. Volien representar alguna obra seva i, davant la impossibilitat de fer-ho en català, li demanaven si tenia algun títol traduït al castellà. Folch i Torres els va respondre que únicament disposava de la rondalla *La Ventafocs*, traduïda com *La pobre Cenicienta*. El tema va quedar momentàniament aturat fins que el 1943 es decidí portar-la a l'escenari. El mestre Torra va compondre expressament per a l'ocasió unes il·lustracions musicals, es van fer decorats nous i el dia 9 de maig de 1943 s'estrenava el conte amb la sala plena a vessar. Calgué prorrogar-la dues vegades més. A la darrera representació hi assistí el propi Folch i Torres, acompanyat del seu fill Ramon, que aleshores tenia disset anys. Al final de l'obra l'autor pujà a l'escenari i, envoltat dels actors i les actrius, adreçà unes emocionades

La comèdia *Las de Caín* va inaugurar la temporada teatral 1941-1942.
Drets: Eusebi Vidiella, Jaume Colomer, Jaume Cusachs, Pere Casas, Pere Peradejordi, Aureli Mataró i Manuel Planas.
Assegudes: Isabel Camps, Dolors Segura, Pilar Bocanegra, Rita Ros, Rita Jané, Rosa Soler i Maria Duran.

paraules d'encoratjament. Dies més tard Folch i Torres regracià per carta totes les atencions de què havia estat objecte durant la seva estada a Mataró i acabava amb aquestes paraules:

> «Que Déu els pagui les bones hores que em van procurar amb les seves gentileses i el consol que van proporcionar al meu cor en fer-me una tan visible demostració de què, malgrat les adverses circumstàncies que han vingut a interrompre el nostre diàleg, segueix perdurant encara aquella dolça fusió espiritual que fan per a mi el més fort estímul tot al llarg de la meva vida de treball.»

Xavier Fàbregas, a la seva *Història del teatre català* explica:

> «El 1945, amb la derrota de l'Alemanya nazi i de la Itàlia feixista, el règim del general Franco perd els seus grans valedors internacionals i els que de fet havien consumat la seva victòria bèl·lica. El règim es disposa a fer concessions, ni que sigui formals, a fi de sobreviure davant la nova situació d'Europa. Una de les mesures que són preses en aquest sentit és un limitat reconeixement de les cultures nacionals, reconeixement molt controlat que permetrà la represa pública del teatre català.»

El dia 11 de novembre de 1945, doncs, el teatre en català tornava a la Sala Cabañes. Era en el marc d'un recital de cançons de Miquel Vallespí que va oferir la secció coral. La vetllada musical es completava amb l'obra en un acte *La media naranja* i un «Sorprendente Fin de Fiesta». Aquesta sorpresa fou la comèdia en català *L'hereu Pruna*, interpretada per Antoni Calvo, Manuel Cuyàs, Manuel Planas, Josep Prats i Eusebi Vidiella. Per por o per prudència no va ser ni anunciada en el programa!

Després d'aquest tímid primer pas i amb més tolerància per part de la censura, l'any següent es va inaugurar la temporada amb *Mossèn Janot*, d'Àngel Guimerà. Fou anunciat com a «vibrante drama del Teatro Catalán» en un programa escrit totalment en castellà. L'èxit fou tan esclatant que fou necessària una segona representació quinze dies més tard. Aquell mateix any 1946 es va representar també *D'aquesta aigua no en beuré*, de Josep M. Folch i Torres i *Foc nou*, d'Ignasi Iglesias.

Als anys següents, el repertori d'obres en català s'amplià amb títols més compromesos. *El ferrer de tall* i *La dida* de Serafí Pitarra, *La mare* de Santiago Rusiñol, *La puntaire de la costa* de Tomàs Ribas, *La ferida lluminosa*, *L'hereu i la forastera* i *L'hostal de la Glòria* de Josep M. de Sagarra, *L'àmfora* de Ventura Porta, etc. No s'oblidaren, naturalment, les comèdies: *La masia dels miracles*, *El millor dependent del món*, *Amor... direcció prohibida*, *Clara... però no gaire*, *L'amor venia en taxi*, *El port de les boires*, *El setè cel*, *Els milions de l'oncle*, *Pi, Noguera i Castanyer*, *Princesa de Barcelona*, *Bala perduda*, etc. L'autor més representat, però, va ser Josep M. Folch i Torres, amb el seu repertori inexhaurible de comèdies i rondalles: *Julieta, filla única*, *La rondalla del miracle*, *La marqueseta que no sap què té*, *El rei que no reia*, *La xinel·la preciosa*, *L'anell meravellós*, *Cati o la filla del moliner*, *El viatge prodigiós d'en Pere sense por*, *Jo seré el seu gendre*, *El més petit de tots*, *Una noia per casar*...

Període	Total represent.	Català	Castellà
De 1916 a 1933 Dels inicis a la Saleta a la inauguració del nou teatre	216	212 98%	4 2%
De 1933 a 1936 De la inauguració del nou teatre a l'inici de la Guerra Civil	74	71 96%	3 4%
De 1939 a 1966 Del final de la Guerra Civil als actes del cinquantenari	284	99 35%	185 65%

Any	Obres en castellà	Obres en català
1939	 8	 0
1940	 8	 0
1941	 10	 0
1942	 7	 0
1943	 11	 0
1944	 10	 0
1945	 10	 1
1946	 6	 4
1947	 7	 11
1948	 10	 0
1949	 11	 6
1950	 8	 3
1951	 8	 5
1952	 7	 4
1953	 6	 4
1954	 6	 5
1955	 7	 11
1956	 5	 3
1957	 6	 2
1958	 2	 4
1959	 3	 4
1960	 4	 4
1961	 4	 5
1962	 7	 1
1963	 5	 5
1964	 2	 7
1965	 3	 3
1966	 4	 7

La Sala Cabañes, doncs, va aprofitar l'escletxa oberta el 1945 per retornar lentament, molt lentament, a l'escenificació d'obres en català. Però la dramatúrgia dels germans Álvarez Quintero, Pedro Muñoz Seca, José Fernández del Villar, Carlos Arniches, Joaquín Calvo Sotelo, Eduardo Marquina, José María Pemán, Alejandro Casona, Enrique Jardiel Poncela i molts altres, seguí omplint la programació del teatre del Centre Catòlic fins gairebé la dècada dels 70. Els quadres d'obres representades en català i en castellà que oferim, permet fer-ne la comparació.

REPRESENTACIONS DE SARSUELA

Com ja hem explicat, dins l'efervescent represa d'activitats que es va dur a terme l'any 1939, la Sala Cabañes va programar tres concerts (8 d'octubre, 5 de novembre i 17 de desembre) a càrrec de la seva Secció Coral, que va oferir un atractiu repertori de cançons populars, romances i fragments de sarsueles. La direcció anava a càrrec del mestre Enric Torra, que aleshores tenia 29 anys, ajudat pel mestre Ramon Martí com a sotsdirector.

L'entusiasta acollida i l'èxit extraordinari que es va assolir amb aquests concerts, engrescaren la Sala Cabañes a programar sarsueles senceres, sense escatimar cap detall en escenografia, vestuari, il·luminació, músics i cantaires. Es comptava amb un cor de més d'un centenar de veus i, engrescat com tothom estava, no era cosa de desaprofitar-ho. Hi havia el precedent d'algunes petites sarsueles en un acte que, dirigides per mossèn Joan Fargas i pel mestre Lluís Martí, s'havien ofert abans de la Guerra Civil a la Saleta, amb ocasió de les diades de la Fira o les Santes. Ara es reprenia una feliç iniciativa que va propiciar memorables representacions de teatre líric al llarg de més de dotze anys.

La direcció musical, com hem dit, anava a càrrec del mestre Enric Torra, que comptava amb la col·laboració d'Alfred Àlvarez com a mestre de les corals interiors i de Rita Ros i Josep Travessa com a caps de grup.

L'orquestra estava integrada en bona part pels músics de la Banda Municipal de Mataró –que aleshores dirigia el mestre Agustí Coll i Agulló– i, si la partitura ho requeria, es completava amb professionals del Gran Teatre del Liceu i de l'Orquestra Municipal de Barcelona.

Pel que fa a les veus solistes, la majoria procedien de la pròpia Secció Coral de la Sala Cabañes, per bé que s'alternaven sovint amb excel·lents cantants provinents de l'Ateneu o de l'Iris i, en ocasions extraordinàries, amb professionals de Barcelona. Sense cap pretensió de ser exhaustius, tenien papers destacats com a solistes les tiples Remei Badalona, Anna M. Barbosa, Pilar Bocanegra, Lluïsa Casasús, Carme Fabrés, Anita Graña, Carme Parés i Rita Ros; el baix Josep Soler; els tenors Agustí Andreu, Emili Badia, Josep Bertran, Amadeu Casanovas, Joaquim Piqué i Francesc Reverter; i els barítons Josep Carbonell, Joan Expósito i Francesc Jordà.

Sovint, l'equip directiu de Sala Cabañes es desplaçava a Barcelona per assistir a les representacions de sarsueles que ells tinguessin intenció de muntar a Mataró. Allà prenien nota de tots els detalls que poguessin contribuir a una meritòria posada en escena al propi escenari.

Des de 1940 fins a 1952, de forma ininterrompuda, es programaren una vintena de sarsueles que, amb successives reposicions en diverses temporades, sumaren més de vuitanta representacions. Els títols més destacats foren *Bohemios*, *El rey que rabió*, *Gigantes y cabezudos*, *La alegría de la huerta*, *La alsaciana*, *La del manojo de rosas*, *La del soto del parral*, *La dogaresa*, *La marcha de Cádiz*, *La parranda*, *La rosa del azafrán*, *La tabernera del puerto*, *Los gavilanes*, *Luisa Fernanda* i *Molinos de viento*. Com a programa excepcional, va destacar l'òpera *Marina*, estrenada per la Fira de 1945.

Per la Fira de 1948 es representà la sarsuela *El rey que rabió*. D'esquerra a dreta Manuel Cuyàs, Jaume Colomer, Pere Peradejordi i Eusebi Vidiella. El gos es deia Gat.

SESSIONS DE CINEMA

La tradició de fer cinema al Centre Catòlic ja ve de lluny. Hi ha constància de projeccions esporàdiques ja a finals del segle XIX, una d'elles a benefici de la Creu Roja. També estan documentades les sessions que es feien a la dècada dels anys vint del segle passat, amb programes rigorosament seleccionats des del punt de vista moral, adreçats a la joventut catòlica. En aquesta època, i amb projeccions de característiques similars, també funcionava el cinema del Foment Mataroní.

Amb aquests antecedents, no és estrany que l'any 1933, amb la construcció del nou teatre al Centre Catòlic, es fes la previsió d'instal·lar-hi una cabina adequada per a les sessions de cinema. Fins al 1936 en foren els operadors en Francesc Soler Saurí i en Miquel Montserrat Bascu.

L'any 1939 es reprengueren les sessions de cinema a la Sala Cabañes. Prèviament la casa Marín de Barcelona havia renovat a fons la instal·lació sonora per adequar el local a les exigències del cinema parlat. El diumenge 12 de novembre es féu la sessió inaugural amb la projecció de *Las cruzadas*, de Cecil B. de Mille i *Un lío de familia*, protagonitzada per Stan Laurel

SALA CABAÑES
MATARÓ

1 noviembre de 1941

FORMIDABLE PROGRAMA DE

CINE

EN SESIÓN CONTINUA
DESDE LAS 3'30 TARDE

2 noviembre de 1941

UN GRAN ACONTECIMIENTO LÍRICO, A CARGO DE

Compañía Teatral
Sección Coral
Conjunto Orquestal
SALA CABAÑES

A LAS 5 DE LA TARDE

1 noviembre

EN SESIÓN CONTINUA
DESDE LAS 3'30 TARDE

CINE

Un programa extraordinario, de satisfacción completa.
El éxito apoteósico del año, la gran super-producción americana, en español, de estreno en Mataró,

SAN FRANCISCO

por Clark Gable — Jeanette Mac-Donald — Spencer Tracy
(Clasificación de A. C. local. «Rosa», limpia moralmente, pero no pueden verla los niños y sí las personas formadas.)

la producción nacional, de elogio completo

ERAN TRES HERMANAS

por Luisita Gargallo — Manuel de Diego — Fernando Vallejo, y
(Clasificación de A. C. local: «Blanca», pueden verla los niños.)

NOTICIARIO UFA

A las 10 de la noche — Velada íntima familiar

TRADICIONAL CASTAÑADA

en el Salón de A. C. — Ticket: 3 Ptas. - Pídalo al conserje

Programa de cinema en format de butxaca, molt usual a l'època (1941). Al revers, hi figurava la data i els horaris.

i Oliver Hardy. L'entrada de platea costava 1,50 pessetes i la de galeria cinquanta cèntims menys.

Les sessions es feien els diumenges, eren contínues i començaven habitualment a dos quarts de quatre de la tarda. Altres títols destacats que es varen projectar foren *Pigmalión*, amb Leslie Howard; *La espía de Castilla*, amb Jeanette Mac Donald i Allan Jones; *Federico el grande*, amb Otto Gebuhr; *Capitanes intrépidos*, amb Spencer Tracy; *San Francisco*, amb Clark Gable; *Eran tres hermanas*, amb Luisita Gargallo i Manuel de Diego; *Los dos pilletes*, amb Maurice Escande i Germaine Rouer; *Torbellino*, amb Estrellita Castro; etc.

Les pel·lícules s'ajustaven a la classificació moral establerta per l'Església Catòlica, segons la qual els films tenien diversos colors. A la Sala Cabañes es projectaven les de color blanc, blau o rosa, segons si les podien veure els nens, els joves o les persones formades, respectivament.

Les projeccions a la Sala Cabañes, però, van durar poc. L'activitat teatral es trobava en un moment esplendorós i faltaven dates per a les representacions. D'altra banda, l'espectador de cinema preferia assistir a les sales comercials de la ciutat on, pel mateix preu, podia gaudir de pel·lícules amb més al·licients. El 31 de maig de 1942 es va fer la darrera sessió.

Anvers i revers del programa de cinema extraordinari ofert el dia de Tots Sants de 1941.

INNOVACIONS ALS ESPECTACLES SENYERS

Passat el malson de la Guerra Civil i amb el teatre de nou en funcionament, la Sala Cabañes va abocar tots els seus esforços i tota la seva il·lusió per millorar els seus dos espectacles capdavanters, *Els Pastorets* i *La Passió*. Es renovà el vestuari, s'encarregaren nous decorats als escenògrafs barcelonins Valera i Garcia i s'afegiren quadres nous als dos espectacles. Però la innovació més reeixida i espectacular fou la incorporació de la nova música que el mestre Enric Torra va compondre expressament. Unes partitures ajustadíssimes a les característiques de l'espectacle, a vegades amb la durada dels pocs segons necessaris per realitzar una mutació i altres cops amb l'espectacularitat de la seva interpretació a gran orquestra.

Any rera any, amb precisió gairebé matemàtica, s'anaren oferint al públic les successives innovacions musicals:

Els Pastorets: Estrena del pròleg amb balls i danses de nimfes, bruixes, follets i dimonis (1940). *Cançó trista* com a inici del quadre *El retorn del fill pròdig* (1942). Apoteosi (1943). Transformació de l'infern (1944). Ball de dimonis (1946). *Cançó Nupcial*, com a final del quadre *El maridatge* (1950).

La Passió: Tempesta per la mort de Jesús (1940), davallament de la creu (1941), tempestat calmada (1942), cançó dels pescadors (1943), pregària (1944), preludi de l'obra (1945), resurrecció de Llàtzer (1946), Jesús i els nens (1948), cant dels peregrins (1949), final del segon acte (1951).

El mestre Torra arribava als assaigs amb les noves partitures sota el braç. Ell mateix executava la peça al piano mentre els actors feien l'acció o els tramoies realitzaven el canvi escènic que vingués al cas. Si la música era massa llarga o curta, el mestre l'ajustava allà mateix. Si no mereixia l'aprovació de la resta dels companys la deixava córrer i, un cop a casa, començava de nou.

En el cas dels *Pastorets*, les incessants aportacions musicals de Torra van enriquir extraordinàriament l'espectacle i el van singularitzar de tal manera que, amb els anys, *L'Estel de Natzaret* va ser més conegut com *Els Pastorets de la Sala Cabañes*.

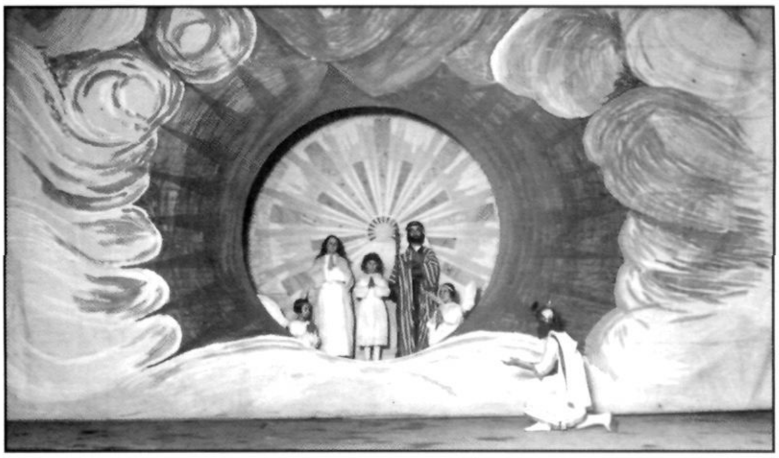

L'apoteosi d'*Els Pastorets* i el pretori de *La Passió*. Dècada de 1940.

REPRESENTACIONS PER A ALTRES ENTITATS

Després de la Guerra Civil, i a mesura que la vida ciutadana anà tornant a una certa normalitat, les entitats i associacions de Mataró reprengueren el fil de les seves activitats i organitzaren diversos actes de tipus recreatiu, cultural o esportiu.

També els artesans i els industrials, agrupats en gremis o sindicats, s'animaren a organitzar activitats lúdiques. Uns i altres tenien la festa del seu patró o patrona, durant la qual s'oferia un programa d'actes extraordinari. S'acostumava a assistir a un ofici solemne en honor del sant o santa, hi havia audicions de sardanes, competicions esportives, sessions de cinema, ball i –també– representacions teatrals.

S'utilitzaven els escenaris i els espais més adients per a cada activitat, amb preferència aquells que no depenien de les sales comercials, atès que aquestes sempre estaven compromeses per a les sessions de cinema o de teatre professional. Així, doncs, els balls es feien al Saló

Programa de l'agrupació «Els Miquels» amb els actes de la seva festa en la represa de les activitats l'any 1939.

Viernes, 29 de septiembre

Festividad del Glorioso Arcángel

En la Parroquial Basílica de Santa María

A las 7, misa de Comunión General aplicada en sufragio de los difuntos de nuestra Agrupación y en particular por el alma de MIGUEL GINABREDA GARRIGA, desaparecido en el frente de Zuera.

A las 8, misa en sufragio de MIGUEL RICART PLANET, asesinado por los rojos en el frente del Ebro.

A las 9, misa en sufragio de MIGUEL SPÁ TUÑÍ, cobardemente asesinado en nuestra ciudad en los primeros días de la revolución roja.

En la Parroquia de S. Juan y S. José

A las 8'30, misa en sufragio de MIGUEL VALLMAJOR CUNÍ, víctima de bombardeo.

Sábado, 30 de septiembre

A las 9'30 de la noche, función teatral a cargo de la Compañía «SALA CABAÑES» al servicio de la Delegación Local de Prensa y Propaganda de F.E.T. y de las J.O.N.S., poniéndose en escena la magnífica obra

MADRE ALEGRÍA

La entrada será por rigurosa *Invitación Personal,* que podrá solicitarse a cualquiera de los miembros de nuestra Agrupación, o a MIGUEL OLIVA ANGLADA, Meléndez, n.º 21.

NOTA: Los palcos deberán encargarse al conserje.

Domingo, 1.º de octubre

A las 10, en la Basílica de Santa María, Oficio solemne.

Sermón a cargo de nuestro compatricio Rndo. D. José Bachs, Pbro.

La Rnda. Comunidad y pueblo cantarán la misa «De Angelis».

Tívoli o al teatre d'Educación y Descanso, els aperitius al primer pis del Cafè Ateneu o al bar Canaletes i les representacions teatrals al Casal Mutual Cooperatista o a la Sala Cabañes.

En aquest últim escenari s'escenificaven peces dramàtiques o petites sarsueles, sempre d'acord amb el que tenia en cartell el propi elenc titular. Sovint consistia en reposicions d'obres que ja s'havien estrenat a inicis d'aquella mateixa temporada. D'aquestes representacions especials destaquen *La dogaresa* i *La marcha de Cádiz* (1943), *Los gavilanes* (1944), *Marianela* (1948), *Juan de Médicis* (1949), *El último lord* (1950), *La educación de los padres* (1951), *Mossèn Janot* (1952), *Madre Alegría* (1953), *D'aquesta aigua no en beuré* (1954), *Blanca por fuera, rosa por dentro* (1955) i *En un burro tres baturros* (1957).

Els organitzadors abonaven una quantitat convinguda a la Sala Cabañes en concepte de lloguer del local i de les despeses ocasionades per la representació, i tant la venda de les entrades com la propaganda anava a càrrec del propi gremi o associació. Això es mantingué des de l'any 1943 fins a inicis de la dècada dels 60.

Les entitats o agrupacions que més assíduament utilitzaren la Sala Cabañes durant aquests anys foren el Sindicat de Pagesos (Sant Antoni), l'Associació Els Joseps (Sant Josep), el Sindicat del Paper i Arts Gràfiques (Sant Joan davant la Porta Llatina), el Gremi de Forners (Sant Honorat), el Gremi del Metall (Sant Eloi), el Gremi de Comestibles i Ultramarins (Immaculada Concepció) i el Sindicat Tèxtil (Santa Llúcia).

REPARTIMENT DE FEINES INTERNES

La Sala Cabañes ha comptat des de sempre amb la col·laboració desinteressada i anònima de nombroses persones que, cadascuna des de la seva especialitat, s'ha responsabilitat d'una àrea o una feina concreta. Els electricistes, els fusters o les modistes, per exemple, han fet bona feina com a il·luminadors, tramoies o responsables de vestuari, respectivament.

L'any 1940 les múltiples tasques que calia endegar per a les representacions dels *Pastorets*, foren assumides per les persones següents:

Enric Canadell i M.ª Paloma:
: Bateries - Reflectors - *Paelles* - Timbres - Resistències - Bombetes - Foguera - Bressol - Enllumenat canelobre.

Aureli Mataró, Jaume Cusachs, Pilar Bocanegra, Anita Aromí, Rosa Saleta i Madrona Saleta:
: Vestuari i local per vestir-se.

Joan Finet:
: Construir el canelobre del temple i pintar-lo, amb la col·laboració de Cosme Pujadas.

Eusebi Peradejordi, Aureli Mataró, Francesc Solé i Jesús Segura:
: Taquillatge.

Francesc Solé:
: Confecció taquillatge per als dies 25, 26, 27, 28, 31 (nit) de desembre i 1, 4 i 6 de gener. Llanterna del Clavé.

Pere Peradejordi:
Burro - Bens - Pirotècnia - Vent - Orquestra - Perruqueria.

Salvador Serra:
Repassar decorats i escotillons - *Candilejas* - Resistències i reflectors - Trons - Tela mosaic del temple - Llums - Repintar teló del pròleg.

[N.] Torra, Salvador Grané, Eusebi Vidiella i Ramon Sala:
Construcció del drac.

Mercè Vilaró:
Temple - Dansa de les nimfes - Casa de Naïm - Bruixes.

Eusebi Vidiella:
Col·locació i realització de l'apoteosi.

Jesús Segura:
Propaganda - Circulars - Bastida.

Manuel Planas i Jaume Colomer:
Lletra del pròleg - Ball bruixes - Temple - Pastors - Follets - Benjamí - Repartiment de l'obra.

Josep Vives:
Corona anunciació - Safata amb l'anell per al casament - Bossa diners - Punyal - Foguera - Trompetes - Lires - Llaüt casa de Naïm - Roca follets - Roca aparició àngel - Esquelles - Escons - Carbasses - Bastons - Llances - Sac de palla - Bressol nen Jesús - Feix de llenya - Palla espigadores - Pipes infern - Flabiol - Pedretes.

ECONOMIA

L'aspecte magnífic del pati de butaques ple de gom a gom en la majoria de les representacions, podia fer pensar que el teatre a la Sala Cabañes era un negoci rodó. Però aixecar el teló comportava –i ha comportat sempre– una despesa considerable i sovint s'havien de fer caps i mànigues perquè els números no sortissin vermells.

Els ingressos provenien quasi exclusivament de la venda de les localitats i, ateses les circumstàncies difícils de la postguerra, els preus no podien ser excessius. Les despeses, en canvi, es multiplicaven. Per senzilla que fos la representació, calia afrontar les factures d'electricitat, taquilla, porters, acomodadors, guardarroba, neteja de la sala, tramoia, lloguer de decorats, de vestuari i de perruqueria, cartells i programes, anuncis a la premsa... Sovint s'hi afegia la despesa de la calefacció, del lloguer d'un piano, de l'orquestra i del mestre director. I, per si fos poc, del total ingressat a taquilla calia deduir-ne un 10% pels drets d'autor, un altre 10% per l'impost municipal, un 5% per a la Junta de Protecció de Menors i un 25% per al Subsidi al Combatent. No és d'estranyar, doncs, que es procurés allargar tant com fos possible les representacions dels *Pastorets* i de *La Passió* i que, sovint, es fes servir la fórmula de les reposicions que comportava un cert estalvi.

L'any 1939, pocs mesos després de la represa de les activitats, es va fer una campanya de captació d'espectadors «abonats» als quals s'oferia un descompte del 10% sobre l'import de les localitats. Es garantia, així, la venda segura de gairebé tres quartes parts de l'aforament del teatre durant tota la temporada. L'any següent es va instal·lar un teló d'anuncis, gestionat per l'agència de publicitat Fermalli, que també proporcionava uns ingressos regulars. Pel febrer de 1940, s'hi anunciava el contractista d'obres Antoni Ocerans, el pintor Jesús Chiva, la Industrial Licorera del carrer de Sant Josep, els mobles Domènech, la pastisseria La Confianza, la Impremta Minerva, la Perfumeria Enrich, la botiga de ràdios de Salvador Caimari, la sastreria La Ciudad de Londres, l'administrador de finques Joan Bertran, la botiga de queviures de Joaquim Mas, el taller de Miquel Cruxent, els xampanys i conyacs Raventós Catasús, la botiga La Cartuja de Sevilla i la fusteria de Josep Pla. Un cop deduït el 50% per a l'agència, quedaven netes per a la Sala Cabañes 94,50 pessetes cada mes.

Altres recursos per aconseguir diners eren el popular sorteig d'un dels xais que sortia a les representacions dels *Pastorets* i les participacions de Loteria Nacional per al sorteig de Nadal.

Els preus de les localitats durant la temporada 1939-1940 eren aquests (en pessetes):

Tipus representació	**Llotja** (84 butaques)	**Platea** (372 butaques)	**Amfiteatre** (34 butaques)	**Galeria** (162 butaques)
Els Pastorets	4,15	3,00	3,00	2,50
La Passió	4,15	3,00	3,00	2,50
Sarsuela	4,30	3,50	3,50	2,50
Comèdia/Drama	3,25	2,50	2,50	1,80
Concert	3,20	2,60	2,60	1,90

Quinze anys més tard, el 1955, una entrada a platea per veure *Els Pastorets* o *La Passió* ja valia 16 pessetes i 8 quan es tractava d'una obra

normal. El 1966, any del cinquantenari de la secció teatral, la localitat de *Pastorets / Passió* costava 35 pessetes i la d'una obra normal 25.

Algunes de les factures que Sala Cabañes va haver d'abonar entre 1939 i 1942 foren les següents:

Concepte	Pessetes
4.000 programes dels *Pastorets*	255,00
1.000 programes per a l'obra *Juan de Médicis*	30,30
Anunci dels *Pastorets* a la premsa local	35,00
Roba per confeccionar la túnica de Jesús a *La Passió*	168,10
1.198 quilos de carbó flama per a la calefacció	359,40
Llogar 6 vestits de bruixa a can Patuel	25,00
Llogar decorats per a l'obra *Madre Alegría*	30,00
Orquestra de 13 professors per als *Pastorets*	246,50
Honoraris director d'orquestra dels *Pastorets*	75,00
Equip de tramoia per a *La Passió*	80,00
5 acomodadors	10,00
Netejar el local	7,00
Porter	4,00

ELS DIRECTORS

Fent un repàs als programes de mà de les obres representades a la Sala Cabañes a partir de 1939, sobta que no hi consta el nom del director gairebé mai. Com si, amb aquest anonimat, es volgués treure mèrit a la imprescindible tasca directriu i només es donés protagonisme als actors i les actrius que encarnaven els diversos personatges. De fet, els que portaven les regnes de la secció teatral –Jaume Colomer, Pere Peradejordi, Manuel Planas i Jesús Segura– ho tenien molt clar; quan algun periodista o locutor volia fer la ressenya d'alguna obra, li demanaven sempre dues coses: que no fessin cap elogi personal de ningú i que, en tot cas, es destaqués la massa, el conjunt silenciós i abnegat.

Però, qui dirigia realment les representacions? Dels *Pastorets* i *La Passió* se n'encarregava el trio Colomer-Peradejordi-Planas. Les rondalles de Folch i Torres i les obres anomenades d'alta comèdia (*El último lord*, *La heredera*...) eren encarregades a Jaume Colomer. En Pere Peradejordi dirigia poc i més aviat assessorava el teatre clàssic català (*La dida*, *El ferrer de tall*...). Jaume Cusachs es feia càrrec de les farses, comèdies i sainets d'Arniches, Muñoz Seca, Alfonso Paso o Jardiel Poncela, en les quals ell sovint feia de protagonista. Tots aquests directors eren secundats per un altre meritori equip de col·laboradors, Aureli Mataró, Eusebi Peradejordi, Rafael Prats, Jesús Segura...

A partir de 1957, Carles Maicas s'incorporà també com a director (*L'oncle rector*, *El port de les boires*...). Més endavant (1965-1966) ho farien Josep M. Cusachs (*Jo seré el seu gendre*, *La tercera palabra*, *Terra baixa*...), Jesús Segura Pou (que s'especialitzà en el teatre infantil) i Núria Fàbregas (*Marieta cistellera*, *L'hereu i la forastera*...).

1966: EL CINQUANTENARI

Tota la colla d'amics que el 1916 havien tingut l'honor de posar els fonaments de la Secció Dramàtica del Círcol Catòlic d'Obrers, convertida al llarg dels anys en l'esplendorosa Sala Cabañes, celebraven amb un goig inefable, el 1966, l'assoliment de les Noces d'Or de la secció teatral. Cinquanta anys de *Pastorets*, mig segle de trajectòria teatral ascendent, deu lustres de dedicació constant i il·lusionada als mateixos ideals.

El 1966, aquells adolescents pioners rondaven ja l'edat de la jubilació. Lluny de retirar-se, però, van dedicar totes les seves energies a commemorar solemnement l'efemèride del cinquantenari.

El 8 de desembre, amb assistència d'autoritats i el teatre ple a vessar, Jesús Segura, aleshores

Portada del programa dels actes commemoratius del cinquantenari d'*Els Pastorets* (1966).

president del Centre Catòlic, donava el tret de sortida a l'atapeït programa d'actes. Jaume Colomer pronuncià un emocionat pregó commemoratiu i l'Orfeó Mataroní, dirigit per Jordi Arenas i amb Pilar Adan com a solista, interpretà una selecció de cançons populars i nadalenques. A la tarda del mateix dia s'oferí la representació de *Corona de amor y muerte* d'Alejandro Casona, dirigida per Pere Peradejordi i amb escenografia de Josep Ciudad.

En dies successius tingué lloc una tertúlia evocadora, que comptà amb la presència de mossèn Plandolit, durant la qual es repassaren les anècdotes, els records, les impressions i les vivències al llarg dels cinquanta anys. El viceconsiliari del Centre, mossèn Joan Marsal, celebrà una missa d'acció de gràcies a Santa Maria. A la pista de bàsquet, popularment coneguda per la «gàbia», es disputaren diversos partits entre la Joventut B de Badalona i l'Associació Esportiva del Centre Catòlic. S'estrenà la comèdia *Mi cocinera*, dirigida per Carles Maicas. Hi hagué també una matinal de jazz a càrrec del trio local format per Jesús Soler (bateria), Manuel Martínez (saxo) i Josep M. Xifré (contrabaix). La Capella Clàssica Polifònica del Foment de les Arts Decoratives de Barcelona, dirigida pel mestre Enric Ribó, actuà per primera vegada a Mataró amb un extraordinari concert nadalenc. La vigília de Nadal s'inauguraren les il·luminacions i l'ambientació que s'havien preparat a la façana i al vestíbul del teatre. Al migdia del dia de Nadal, a la Saleta, s'obrí una exposició retrospectiva dels *Pastorets* i s'oferí una audició de sardanes a càrrec de la Cobla Mataró, davant mateix del Centre Catòlic.

El dia de Sant Esteve, a dos quarts de cinc de la tarda, s'aixecava el teló de la primera representació dels *Pastorets*, commemorativa del cinquantenari. En el primer entreacte es féu una evocació solemne de l'efemèride. Jesús Segura va convidar a pujar dalt l'escenari totes les persones que, en un moment o altre de la seva vida, haguessin intervingut als *Pastorets*. Un cop tots reunits, va agrair la col·laboració dels diversos centenars de persones que havien fet possible aquella mena de «miracle» i va tenir un record pels que ja havien mort i hi havien deixat igualment la seva empremta.

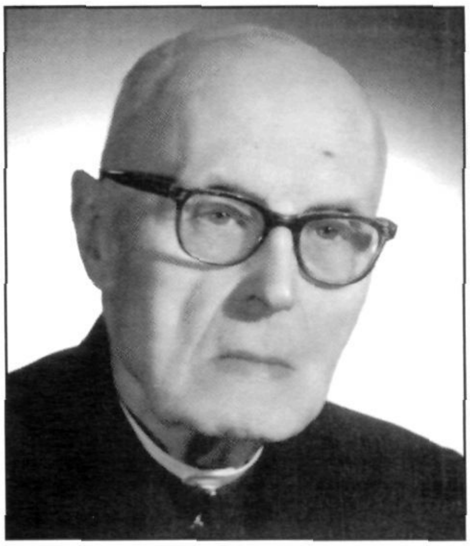

Mossèn Josep de Plandolit i Riera, l'any 1966.

El moment culminant arribà quan tots els presents, públic inclòs, entonaren emocionats la popular cançó *Pastorets amb alegria*.

Els actes commemoratius continuaren encara l'any 1967 amb la participació de la Sala Cabañes a la cavalcada de Reis, amb la tercera edició del Concurs de cançons nadalenques entre les escoles de Mataró, amb un col·loqui teatral amb intervenció d'artistes professionals i amateurs i amb les representacions de *La educación de los padres*, *La enemiga*, *Aprobado en inocencia* i *Espejo para dos mujeres*.

En el pregó del cinquantenari, Jaume Colomer va dir, adreçant-se als que aleshores agafaven el relleu en les tasques directrius del teatre: «Teniu tota una joventut per endavant i la joventut, quan s'ho proposa, fa miracles. De la ingenuïtat i l'alegria dels *Pastorets* continueu fent-ne el vostre lema. Us tindrà units, mantindrà la tradició, agermanareu famílies i el nom de Mataró continuarà voleiant amb simpatia per tot arreu!». Tenia raó; les successives generacions que han passat per la Sala Cabañes han garantit amb il·lusió la continuïtat d'aquell espectacle que, pels seus mèrits, l'Ajuntament de Mataró va declarar patrimoni cultural de la ciutat l'any 1981. I l'obra nadalenca, com la pròpia entitat, s'encamina de dret al centenari; només falten dotze anys.

Josep M. Clariana i Coll

BIBLIOGRAFIA

[JOSEP BENET]. *Catalunya sota el règim franquista*. Volum I. Edicions catalanes de París, 1973.

CALSAPEU, Jaume. «Del cafè al teatre: de la Saleta a la Sala», *Sala Cabañes: 75 anys (1916-1991)*, Sala Cabañes (Mataró 1991).

CLARIANA I COLL, Josep M. «Cronologia d'obres: 1916-1991», *Sala Cabañes: 75 anys (1916-1991)*, Sala Cabañes (Mataró 1991).

CUSACHS I CORREDOR, Manuel. *El cinema a Mataró, 1939-1997: de la postguerra al centenari*, Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1997).

FÀBREGAS, Xavier. *Història del teatre català*, Millà (Barcelona 1978).

MAICAS I VALLÈS, Carles. *El teatre de postguerra a Mataró: una recopilació corresponent a l'any 1939* (Mataró 2004).

PANDOLFI, Vito. *Història del teatre*. Volum 3. Institut del Teatre. Diputació de Barcelona (Barcelona 1993).

SALICRÚ I PUIG, Manuel. *Crònica del temps de guerra a Mataró (1936-1939)*, Museu Arxiu de Santa Maria (Mataró 1989).

SEGURA I MARTÍNEZ, Jesús. «Una vida a redós del Centre Catòlic», *Sala Cabañes: 75 anys (1916-1991)*, Sala Cabañes (Mataró 1991).

TIÓ I CASAS, Pere. «El mestre Enric Torra i Pòrtulas. Uns apunts biogràfics», *Enric Torra i Pòrtulas: un músic per a una ciutat*, Centre Atlètic Laietània (Mataró 1997).

TORRA I PÒRTULAS, Enric. «La sarsuela a la Sala Cabañes. Temps d'esplendor», *Sala Cabañes: 75 anys (1916-1991)*, Sala Cabañes (Mataró 1991).

VILÀ I FOLCH, Joaquim. «La tossuda supervivència dels Pastorets», *Sala Cabañes: 75 anys (1916-1991)*, Sala Cabañes (Mataró 1991).

PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

Diario de Mataró (1939)

Hoja Oficial de F.E.T. y de las J.O.N.S. de Mataró (1939-1940)

Mataró. Diversos anys.

ARXIUS

Jaume Colomer i Martori. Arxiu particular.

Sala Cabañes. Arxiu de l'entitat.

— DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA —

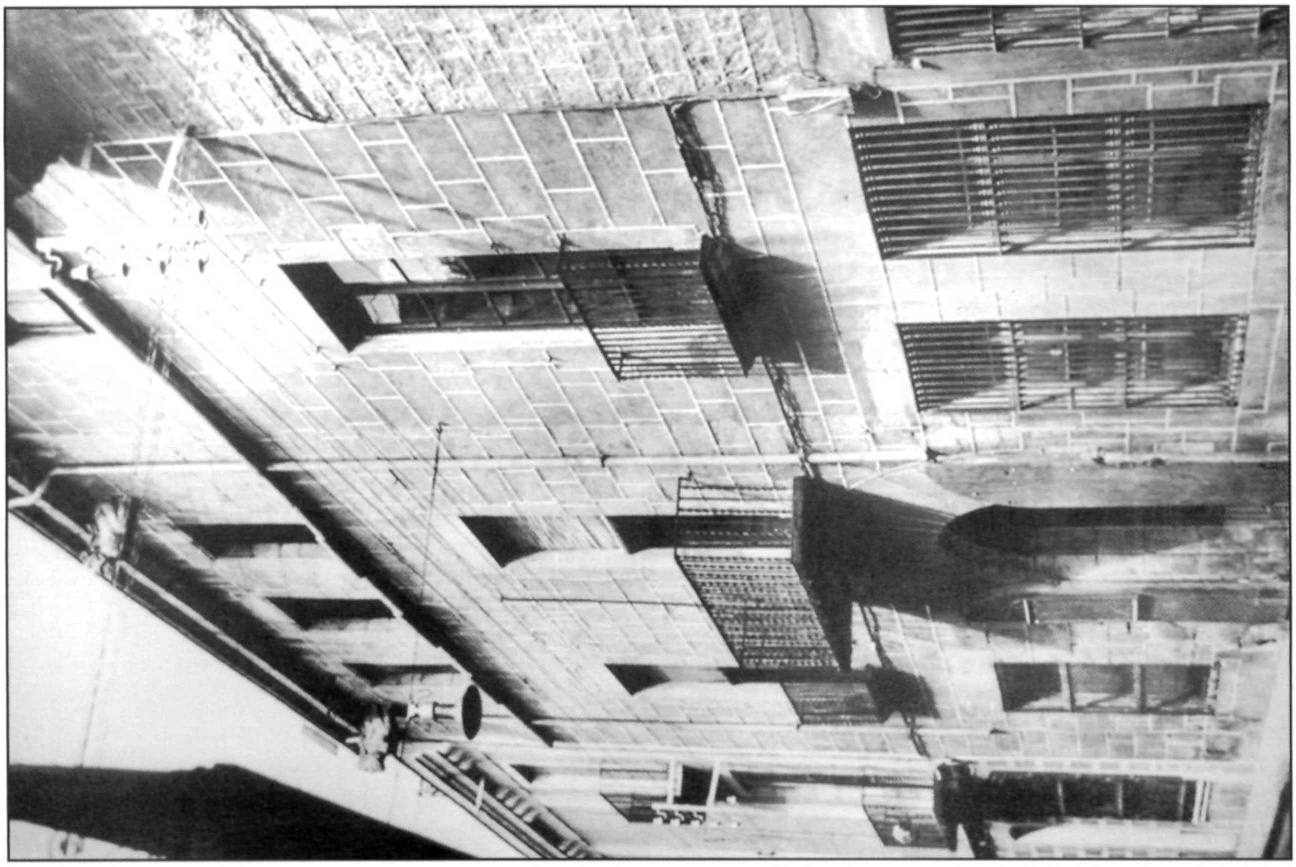

Façana del Teatre Principal, després Foment Mataroní, abans del 1971. MASMM. Arxiu d'Imatges.

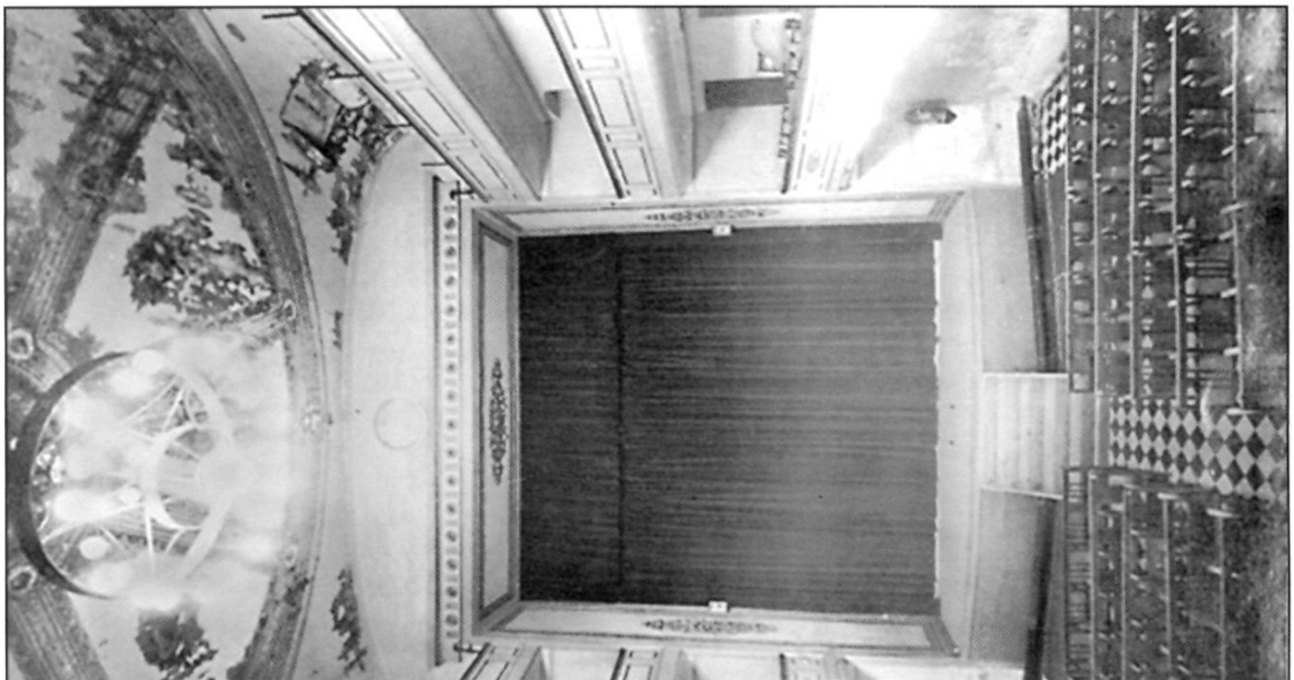

Platea del Teatre Principal, després Foment Mataroní, abans del 1971. MASMM. Arxiu d'Imatges.

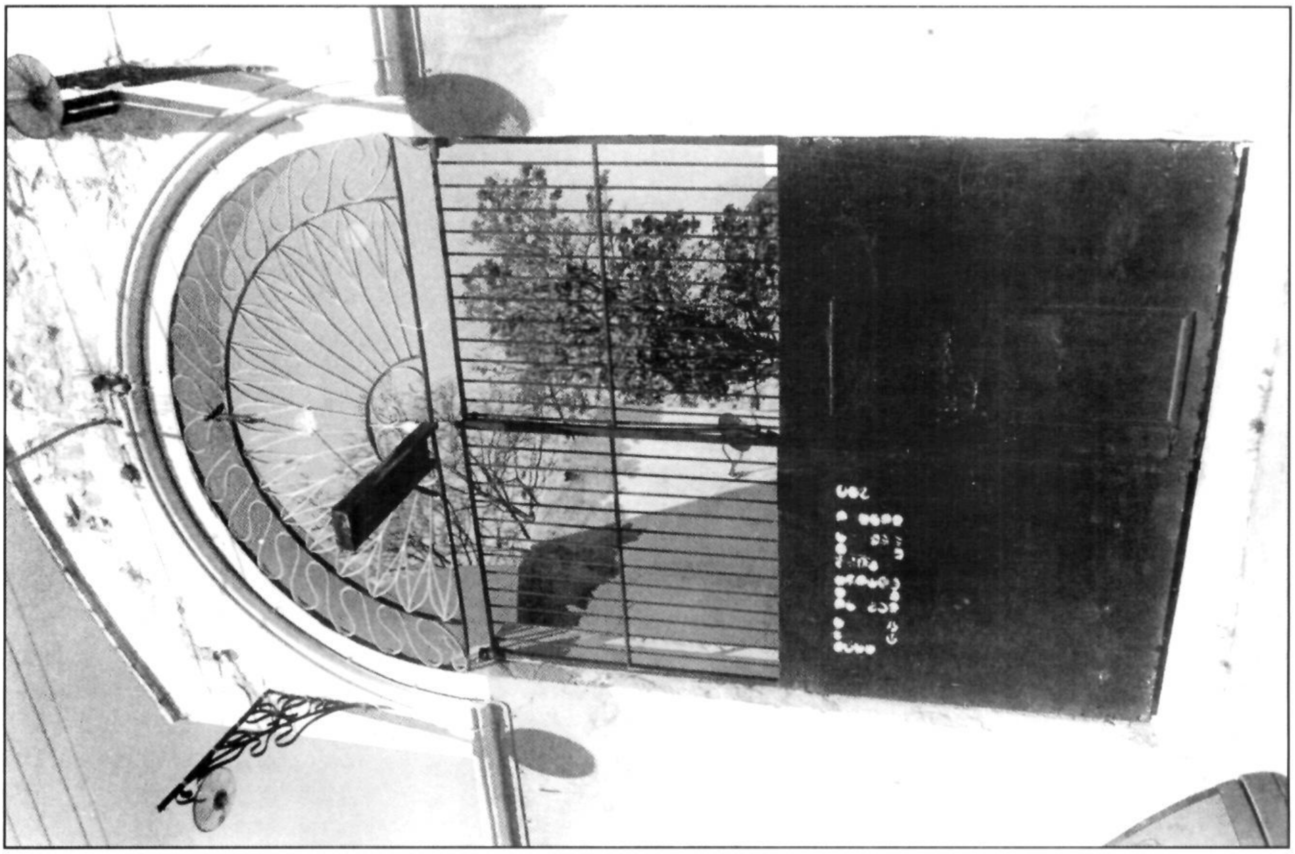

Portal de l'antic Teatre Euterpe, a la muralla de la Presó.
Fotografia Prims. Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs. MASMM. Arxiu d'Imatges.

Façana del casino de La Nueva Constancia, on hi havia el Teatre Clavé, a la Rambla, (c.1900).
Postal A.T.V. Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs. MASMM. Arxiu d'Imatges.

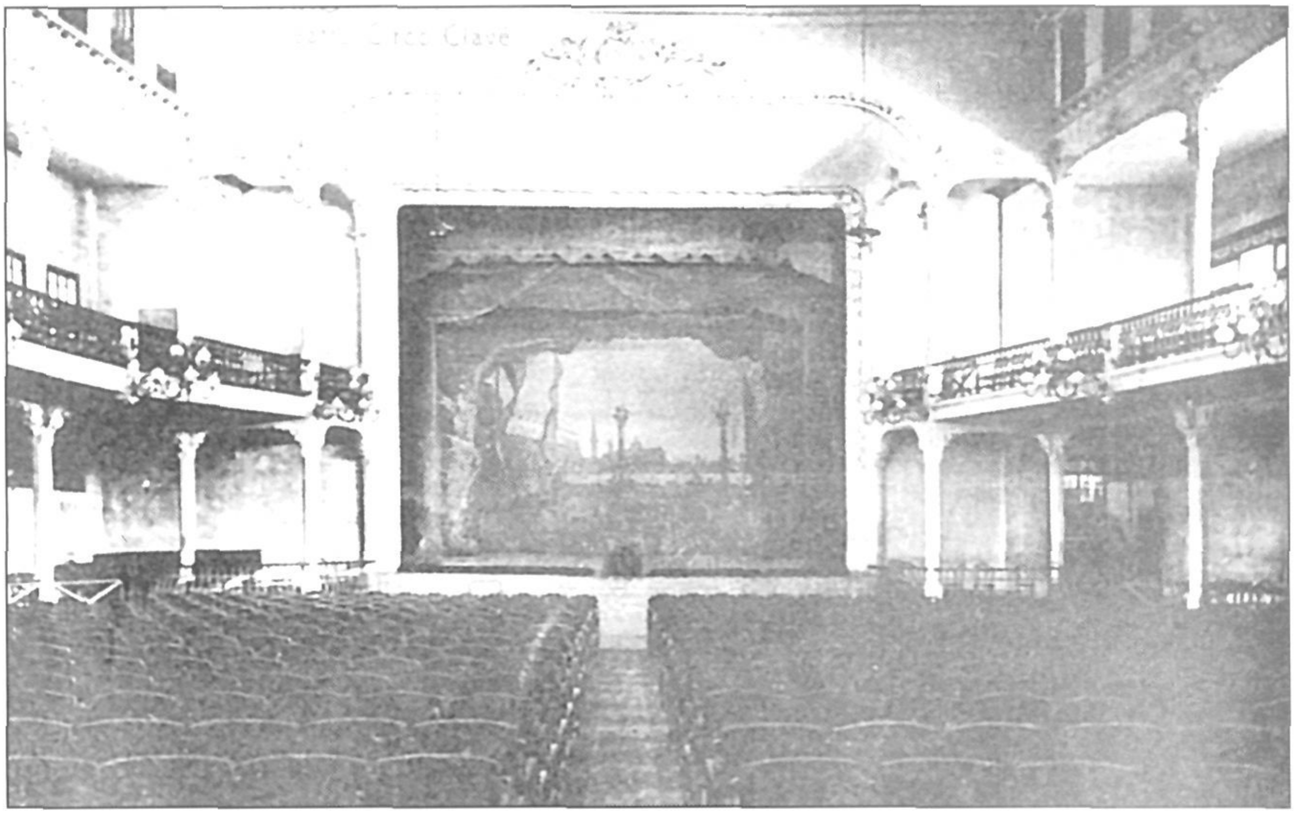

Platea del Teatre Clavé, dit aleshores Teatro Circo Clavé (c.1900).
Postal Fototípia Thomas. Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs. MASMM. Arxiu d'Imatges.

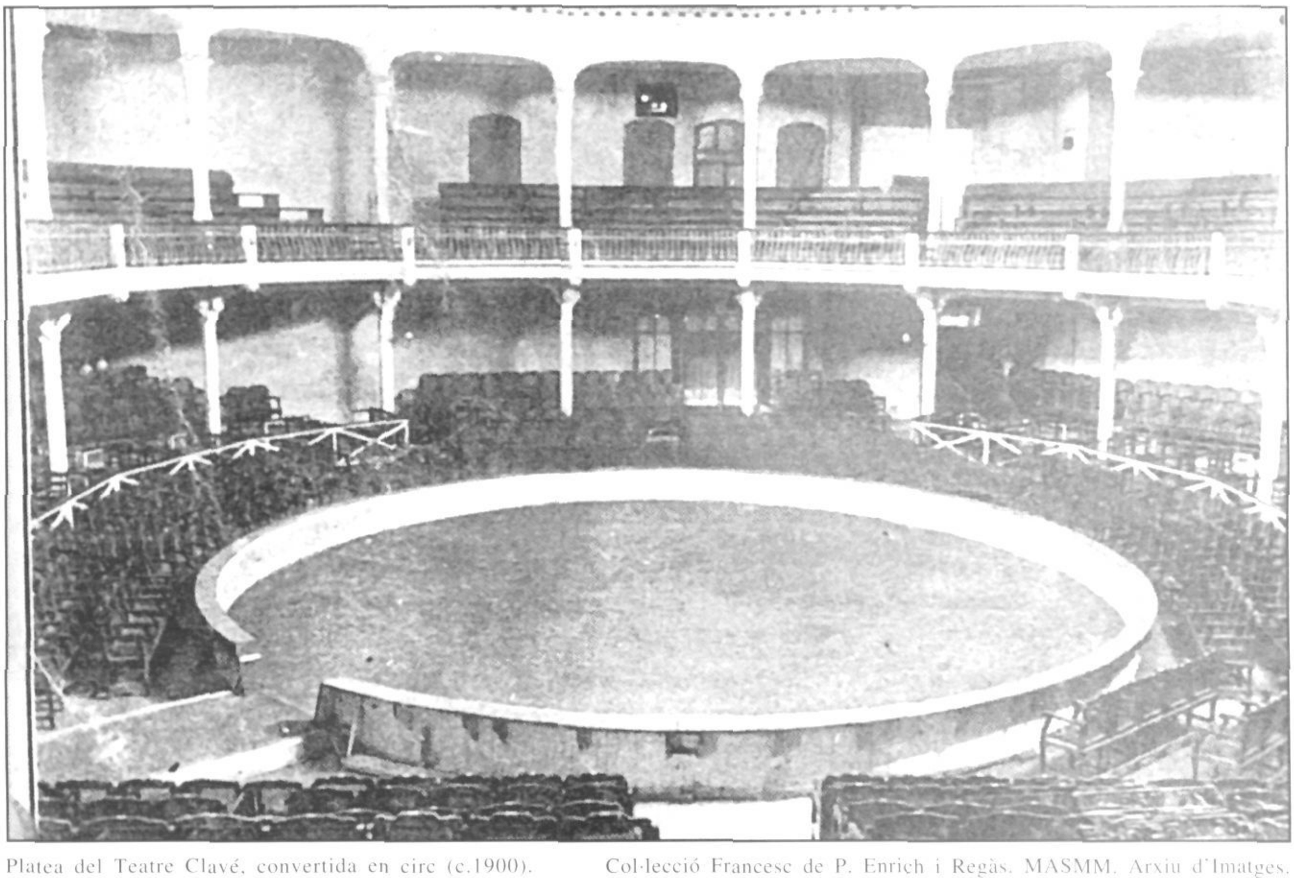

Platea del Teatre Clavé, convertida en circ (c.1900). Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs. MASMM. Arxiu d'Imatges.

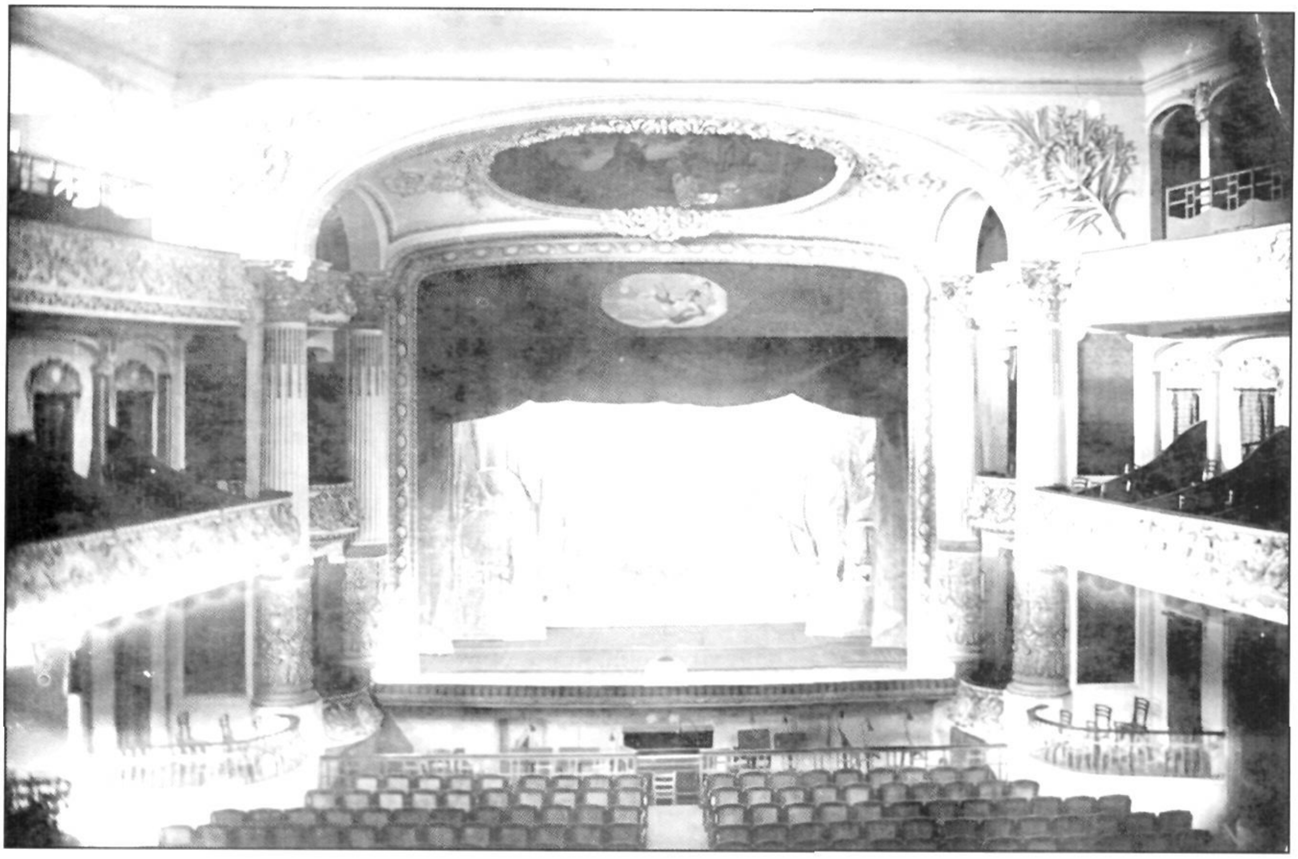

El Teatre Clavé, renovat (c.1950). MASMM. Arxiu d'Imatges.

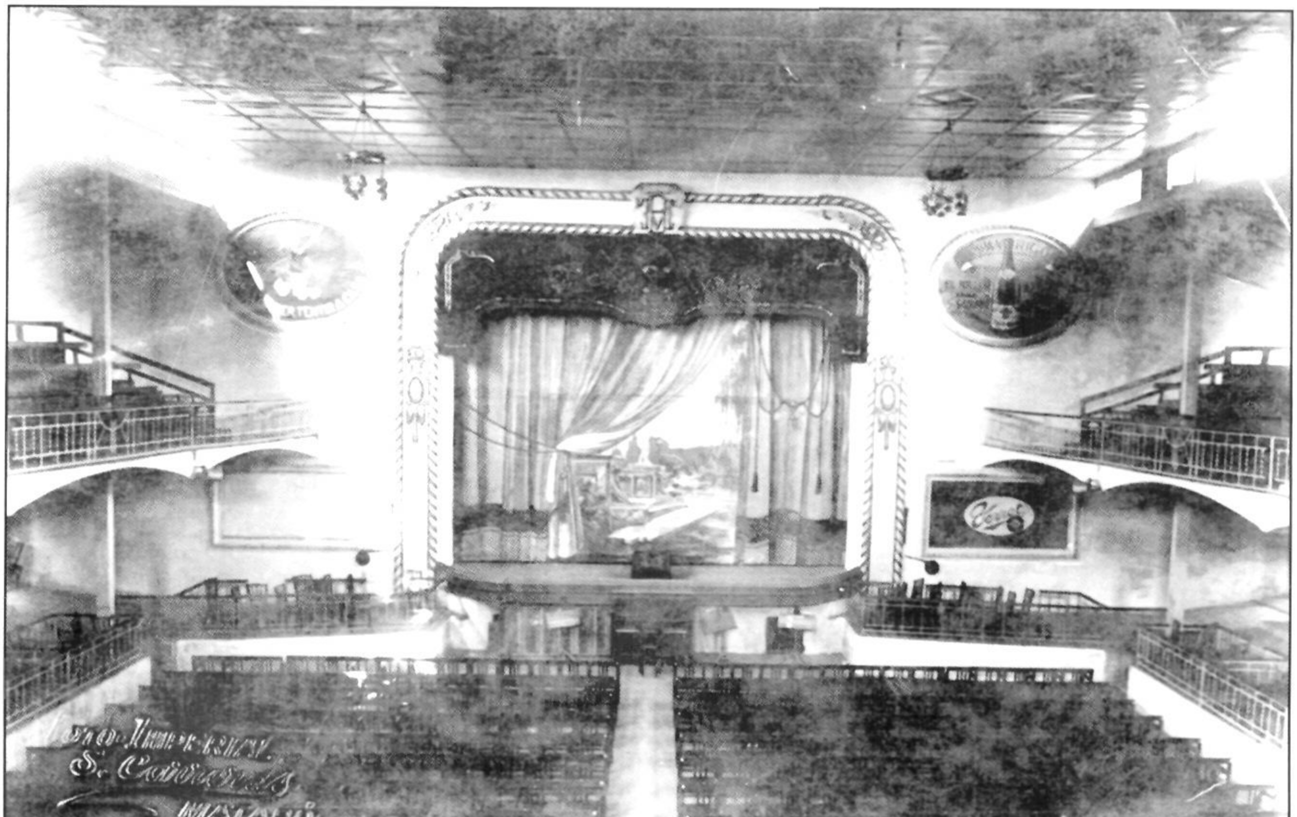

El Teatre Bosque (c.1920). Fotografia S. Carreras. MASMM. Arxiu d'Imatges.

Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró

Col·labora:

Ajuntament de Mataró
Patronat Municipal de Cultura